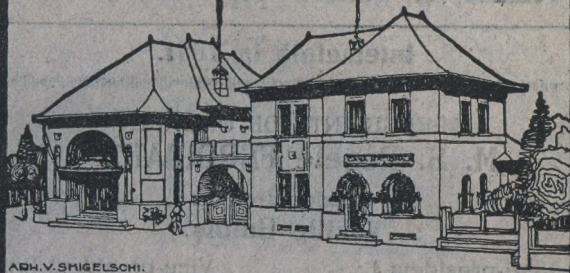

133502

PROIECT DE A
CAȘA NAȚIONALĂ

ADH. V. SHIGELSKI.

BIBLIOTECA POPORALĂ A „ASOCIAȚIUNII”

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Publicație periodică.

Anul XVII. Nr. 144. Februarie 1927.

Piatra credinței

povestire din viața poporului
de

CORIOLAN BREDICEANU.

.....
Editura „Asociațiunii”, Sibiu, Strada Șaguna 6.

„ASOCIAȚIUNEA pentru literatura română și cultura poporului român“.

Intemeiată la 1861.

PREȘEDINTE DE ONOARE:

M. S. Regele FERDINAND I.

Prezident activ:

Vasilie Goldiș.

Vice-prezident I.:

Dr. Oct. Russu.

Vice-prezident II.:

Dr. Gh. Preda.

Comitetul central al „Asociațiunii“ numără 50 de fruntași din toate părțile societății românești.

E de datoria fiecărui bun Român să sprijinească „Asociațiunea“ abonând publicațiile ei și înscriindu-se de membru.

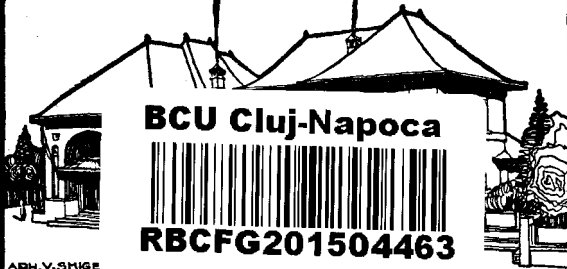
Taxele de membru sunt următoarele:

Membru fondator al Casei Naționale, odată pentru totdeauna.	Lei 5000.—
Membru fondator al „Asociațiunei“, odată pentru totdeauna.	” 1000.—
Membru pe viață al „Asociațiunei“, odată pentru totdeauna.	” 500.—
Membru activ al „Asociațiunei“, anual	” 50.—
Membru ajut. al „Asociațiunei“, anual	” 10.—

133502

282406

PROIECT DE
CASĂ NAȚIONALĂ

BIBLIOTECA POPORALĂ A „ASOCIAȚIUNII”

Publicație periodică.

Anul XVII. Nr. 144. Februarie 1927

Piatra credinței

povestire din viața poporului
de

CORIOAN BREDICEANU.

.....
Editura „Asociațiunii”, Sibiu, Strada Șaguna 6

Prețul 5 Lei.

Cuvinte mai greu de înțeles de toți românii.

(unele folosite prin Banat):

1) beg turcesc = domn, fii de pașă și funcționarii mai mari, turci, se numeau begi; 2) oberenez = primar; 3) murgitul sării = amurg; 4) rabiata = înfuriată; 5) restalniță = o parte a sobei; 6) chip bloj = chip hăbăuc; 7) distrasă = neatentă, cu gândul aiurea; 8) cașcan = caștan; 9) pași precauți = pași cu băgare de seamă; 10) încoviară = încovoiară; 11) cotărcile = hambarele; 12) siguritășii = siguranții; 13) zidiri mai pe finiș = zidiri mai durabile, trainice; 14) cucuia = pirotea de somn, moșăia; 15) clanțărirea unei brave = a unei clanțe de ușe; 16) uiege = sticle; 17) marvele = vitele; 18) întră în colină = întră în bucătărie, culină; 19) cocia = căruța; 20) intrase în avlie = în alvie; 21) direcăli = țoale; 22) cocie = căruța; 23) uico = unechiule; 24) șubă albă = manta neblăniță, albă; 25) rotogoli de argint = rotunzi de argint; 26) căput = roc; 27) pustivim = pustim; 28) vicodolul = viforul; 29) tălpoanea casei = talpa casei; 30) să facem credința = logodna; 31) zise merea = zise încet; 32) fundoanea grădinii = fundul grădinii; 33) erăbăț de miel negru = elăbăț de miel negru; 34) șușcăia dela inimă = ofta dela inimă; 35) padimentul arestului = podeaua arestului; 36) curăță hodoloanele = curăță ciolanele; 37) să vă flendere limbile = să vă atârne limbile; 38) el, blojul = el, nă-tăfleașa, hăbăucul; 39) otomană = divan turcesc, fără spetează; 40) sglâmboi = să caști ochii mari; 41) se încovligară = steteră turcește cu picioarele; 42) cantă = ulcior; 43) galfedă = palidă; 44) foarte mereu = foarte greu; 45) durușiu = cojocelul; 46) cinarul = cel ce mână cinul; 47) vom fi pustă din grădina = o să nimerim rău. 48) spăhie = călăraș turc.

Cuvânt înainte.

Povestirea ce ți-o așternem sub ochi de astădată, iubite cetitorule țaran, este scrisă de unul, care te-a iubit mult de tot.

Vei fi auzit cântecul:

Nu e țară ca Bănatul,
Nu-i român ca bănățanu',
Bănățan ca lugojanu',
Lugojan ca Brediceanu..."

Brediceanu acesta, pe care poporul l-a înscris în catastifele minții sale ca cel dintâi din Lugoj și din Bănat, a fost Coriolan Brediceanu, cel ce a purtat condeiul în mână, să te înveselească în zilele de restriște, după ce cu graiul viu și cu fapta te-a apărat de atâtea și atâtea ori.

Născut în 1850 în Lugoj (Bănat) a învățat la școlile dela Arad, Beiuș și Pojon, luând diploma de avocat în Budapesta (1874). A fost un avocat, care nu jupoaie oamenii, ci care are tragere de inimă față de semenii săi, căutând să-i ridice.

Inimă de aur, mult bine a săvârșit ca membru în comitetul partidului național de pe vremuri, ca reprezentant al românilor în

reprezentanța Caraș-Severinului, ca deputat în Parlamentul din Budapesta, ca apărător al celor dreapți (de exemplu în procesul Memorandului), ca deputat în sinoadele bisericesti, ca membru în „Astra” noastră și în „Societatea de fond de teatru român”, etc. Așa conducător mai va! De am avea cât mai mulți în zilele noastre!

A închis ochii în 1909, lăsând pe doi vrednici fii, pe dnii Dr. Caius Brediceanu, deputat, fost ministru al Ardealului și pe Dr. Tiberiu Brediceanu, director de bancă, președintele secției artistice la „Astra” și — mai presus de toate — compozitorul muzical iubit, care a strâns mii și mii de cântece populare, din toate ținuturile românești, scăpându-le dela pierzare și arătându-le la lume și țară, ca pe nește diamante prețioase.

Cetește povestirea de față, despre dragostea lui Nincu și a Zoei, despre minunatul bărbat, oberenezul (primarul) Radu Bălu din Lugoș, care a înfruntat trufia stăpânilor streini și dă cartea mai departe, dacă ți-a pricinuit bucurie, luptându-te și dta astfel pentru răspândirea hranei sufletești sănătoase. Câteva cuvinte, poate neînțelese, le vei găsi tălmăcite la sfârșitul cărțuliei de față.

Noi mulțămim și aici dlui Dr. Caius Brediceanu, pe a cărui cheltuială s'a tipărit această broșură.

Piatra credinței.

La anul Domnului 1715, stăpâneau *turcii* Bănatul și Ali pașa governa din cetatea *Timișoarei* asupra acestor ținuturi.

În orașul Lugoj, un beg¹⁾ turcesc cu numele Aga era comandantul cetății pe lângă Timiș, iar oberenez²⁾ a fost Radu Bălu. În orașul Lugoj, ca și în tot împrejurul puțin erau locuitorii, căci îi răriseră *turcii* prin multele bătăi, devastări, ducere în sclăvie și prigoniri.

Pământ a fost tare puțin lucrat și așa sărăcia era bine lătită. Mulțămită cerințelor restrânse ale poporului și puterii sale de răbdare, numai cu aceste însușiri a putut suferi o așa stare rea și a trăit peste ea.

Așa era starea peste tot în Bănat și îndeosebi după ce fuseseră isgoniți *turcii* din celelalte părți ale Ungariei, de frică ca să nu piardă și Bănatul se întăreau tot mai tare în cetățile *Timișoarei*, *Lugojului*, *Șdiorei*, *Vârșetului* și a *Mehadieii*, iar pe popor îl țineau în frâu scurt, îl despoiau până la os și veghiau ca să nu se întărească nici unul și mai mulți între sine să nu se lege. Ușor le era *turcilor* când ceeace voiau trebuia să îplinească fără nici o vorbă ori și cine, căci altcum lanțuri, robie, sclăvie ba chiar și luarea vieții îl aștepta.

Dar nici o asuprire în lume nu a avut alt sfârșit, decât perirea asupritorului și învingerea celui pe nedrept asuprit și a gândurilor, simțirilor și dorințelor lui curate.

Așa nici tureii nu o să scape de judecata dreaptă a tatălui ceresc, zicea de multe ori oberenezul Lugoșului Radu Bălu și o piatră învechită, care se ridică din zidurile cetății Lugoșului ne adeverește și astăzi că dreptate a avut oberenezul, — căci acea piatră e de mâna lui așezată pentru aducerea aminte de ziua Sântei Mării-mari, a anului 1715, ziua în care deodată cu praznicul hramului bisericii din Lugoș, s'a serbat și ziua scoaterii turcilor din Lugoș și ziua ridicării steagului împărătesc pe turnul cetății. Pe această piatră se pot descifra cuvintele săpate într'ânsa:

Piatra credinței e iubirea adevărată, căci prin iubirea adevărată cătră neam și religiunea creștină s'a întărit în popor credința, că trebuie să învingă asupra vrășmașului păgân, și a și învins.

Dar cât amar, câtă suferință a costat strămoșilor noștri acea luptă! Să auziți:

I.

Sub dealul viilor Lugoșului, în dreapta dela drumul ce duce la Ezeriș, a freia colină era a oberenezului Bălu, om în vârstă, văduv, dar încă în putere.

Intr'o seară senină a lunei lui August, Radu Bălu ieși din colina sa trist, cu fruntea încrețită, privirea plecată — și se preumbla eu pași mari pe cărarea dinaintea colinei.

Mai sta din când în când, clătinând din cap, apoi, punând mâinile la spate, iară pășea mereu și cufundat în gânduri.

Casnicii toți s'au retras tăcuți, — căci văzându-și pe stăpânul năcăjit, se fereau din cale, știind că în asemenea ceas, când e îngrijat și cu voie rea, e mai potrivit a-l lăsa singur în pace, căci nu era om să se întunece fără pricină și cine știe ce poruncă netrebnică a mai căpătat dela Aga cel fără suflet, din cetate? !... Așa își șopteau casnicii îngrijorați.

— Să-mi aduceți pușca și fluerul! Auzil Auzi Nasto? — zise posomorit oberenezul, ștergându-și fruntea lată, îmbinată cu pleșugimea capului, ca și când s'ar sili a depărta un năcaz mare, ce-i apăsau creerii.

Hm! Hm! Nincu nu mai vine! — mormăi bătrânul, stând iarăș în loc.

Nasta aduse pușca, pe care Bălu o așeză cu cureaua pe umărul stâng, fluerul îl luă în mâna dreaptă și plecă pe răzoare la deal în sus.

Luna încă nu răsărise, dar murgitul) sării de vară era destul de vederos, ca să poți cunoaște omul dela câțiva pași.

Cam la mijlocul dealului începu bătrânul oberenez a suna din fluer o doină simplă populară — tristă ca viața neamului său și plină de undulări de duiosie și suferință, ce apăsau și sufletul jupânului Bălu.

Toate împrejur se gătesc de odihnă și — la sunetul duios al fluerului, — adorm mângăiate.

Numai Bălu e treaz. Dupăce găta un cântec, încrucișându-și mâinile pe latul său piept, aruncă o privire jalnică peste orașul, care se întindea liniștit din țarina de sub vii, ș'apoi ridică capul spre cerul viu de nenumăratele stele, ca tot atâtia ochi al lui Dumnezeu; oftă adânc și zise: „Până când, o, Doamne! mai vrei să suferim?”

O stea cadet! și oberenezul tresărind își face cruce, gândind întru sine: oare a cui suflet va fi steaua care a căzut?

Deodată un țipet de spaimă sfășiă aerul cu o putere mărită prin făcerea moartă a nopții, și-apoi amorțiră toate împrejur.

Bălu puse fluerul în brâu și plecă cu pași repezi cătră locul de unde i se părea că a auzit glasul înfiorător. Se urcă în deal și apucă pe valea dintre dealurile viilor de cătră Ezeriș. Nu se aude nimic; mai stă în loc, e tot tăcere, tot liniște, — pășește înainte, privește în dreapta — în stânga... nici o suflare. Asta îl făcea și mai neliniștit și mai și îngrijit.

Înaintând cu pași repezi pe drumul din vale, până aproape de colina lui Stan Oprea, cum pășea tot înainte, deodată îi sare înainte un câne cu ochii roșii de furie și trei pași înaintea sa, cânele, punându-se ca de atac, cu picioarele dinainte întinse țapene, cu o lătrătură puternică, cu glas plin și gros, opri drumul jupânului Radu Bălu. În colina lui Stan Oprea nu se simțea a fi vreun suflet de om, lumină nu ardea, nici foc nu se vedea, nici fum.

Jupânul Bălu pricepu din starea rabiată⁴⁾ a cânelui, că acela s'a învrăjbit mai înainte și că de pe aici trebuia să fi eșit țipetul sjășietor, care l-a făcut pe el să se coboare în vale.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Privi în stânga spre dealul de cătră Ezeriș și sub un măr mare zări ceva alb. Fără multă pregetare voi a-și îndrepta pașii cătră acel lucru alb, dar cum se mișcă, cânele își iuți lătratul și răcnirea, încât jupânul Bălu, ca să-l sperie și să-și deschidă drumul cătră semnul cel alb de sub măr, slobozi pușca deasupra cânelui. Cânele speriat fugi chiănând, iar de pocnitura puștii, repețită de ecoul văii, din albeața de sub măr, se ridică figura unei ființe femești.

Bălu alergă spre ea și află o fată în haine orășenești, care, după ce s'a sculat, abia se ținea în picioare, proptindu-se de tulpina mărului. Fața-i era palidă, ochii închiși și trupul ei tremura ca de friguri.

Bălu privi lung la ea, ca și când ar voi să o recunoască și văzând că fetei îi slăbesc picioarele și stă să cadă la pământ, o prinse peste brâu și uitându-se în față îi grăi :

— Vină-ți în fire, copilă, nu-ți fie frică, te apăr eu, eu, oberenezul Bălu. Dar fata nu se trezi și, cuprinsă din nou de amețeală, își plecă capul pe sdravănul braț al jupânului Bălu.

— Ce să fac ? gândi jupânul Bălu întru sine. Să strig după ajutor, dar nu știu ; cine e ? și cum a ajuns aicea ? Să o las locului până chem vr'un casnic d'al meu ? Cine știe ce i se poate întâmpla fetei leșinate, ca fără viață, până eu mă reîntorc. În această neliniștitoare îndoială, îi pică jupânului Bălu în minte, că înaintea colinei lui Stan Oprea este o fântână și cugetând întru sine că prin răcorire cu apă rece își va putea veni fata în ori și apoi va afla cine e și ce i s'a întâmplat, o luă în brațe și plecă spre fântână.

— Stai ! Cine ești ? — răcni un glas puternic cătră Bălu, după ce abia făcuse câțiva pași cu gingașa-i sarcină.

Bălu stătu și răspunse hotărît : Eu sunt oberenezul Bălu. — Dar tu cine ești ?

— Să trăești jupâne — răspunse domol, dar rece, Stan Oprea, căci el era, el, stăpânul viei și colinei din acea vale. și se apropiă de Bălu. Cu întrebarea pe buze, că ce bine

te-a adus, văzând Stan fata din brațele lui Bălu, tresări înspăimântat și strigă: Dai, sufletul meu, Zoe! Fiica mea! — aici — noaptea — leșinată! moartă-i...! Ce s'a întâmplat? și sări să o cuprindă.

— Lasă, vere Stane, vaetele și întrebările, grăi, domolindu-l, Bălu, lasă, acum să căutăm a scăpa pe biata fată de suferințe, dacă se mai poate. Ajută-mi să o ducem pân' la fântână.

Cu ajutorul părintelui ei, Bălu duse fata, tot nedeșteptată, la fântână, aci începu a-i uda fața cu apă rece. Fata se scutură deodată, deschise ochii și cu o privire pironită grăi: Unde sunt? Fără a-i da vreun răspuns, bucurându-se că și-a venit în fire, o duseră în colibă și o culcară în toată liniștea.

Stan eși cu Bălu afară și acesta povesti tatălui fetei toate ce a știut și cum s'au întâmplat și dupăce Stan mulțami oberenezului pentru ajutor și bunăvoință, acesta luă drumul înapoi spre coliba sa.

Când dădu Radu Bălu să se coboare în vale, fiul său Nineu, care grăbea cu pași repezi spre deal în sus, îl întâmpină cu întrebarea: Taică. auzit-ai o împușcătură în vale?

— Auzit, fiul meu, ba chiar eu am slobozit pușca și cam de nevoie.

— Cum? Ți s'a întâmplat ceva? Iar vre-un hoț de turc, iar răpire?

— Nu știu. Se va descoperi, ceea ce știu iată: Aproape de colina vecinului Stan era un câne mare, care voia să mă oprească a sări într'ajutor unei ființe suferind și eu, ca să-mi deschid calea, am speriat cânele cu o împușcătură.

— Și ființa aceea cine-a fost și ce-i era?

A fost fata vecinului Stan și era jos, leșinată sub un măr.

— Zoe? strigă Nincu și voi să se răpeadă către colina lui Stan.

Bătrânul tată însă îl opri și-i zise:

— Lasă, fiule! Fata e în grija părinților. Liniștește-te, nu vezi că e noapte — să mergem și noi acasă.

Nincu și mușcă buzele și plecând capul, coborî alături cu tatăl său, fără a grăi o vorbă, amândoi triști, și îngrijiți, cu gânduri grele, intrară în casă.

Nincu aprinse lumina. Un fecior sdravăn înalt, brădos, cu o privire eruntă de mânărire, era Nincu, feciorul oberenezului. Iși lăpădă sumanul, așezându-se pe o laviță, așeză capul în palmele mânilor cotite pe genunchi și suspinând din adâncul inimii, sta posomorît, fără a grăi ceva.

Moș Radu Bălu, desculțându-se, îl întrebă:

— Ce-a mai poftit capcânel Aga, comandantul cetății? De ce te-a chemat?

— Să-i ducem 200 de saci de grâu, până în trei zile, — răspunse Nincu — că aşteaptă ordin de plecare, cu miliția sa.

— Duce-s'ar în iad și să se întoarcă când l'oiu chema eu. Și de aceea ai stat atât de târziu ?

— M'a lăsat să aştept în zadar aproape până la 9 ceasuri seara, deși stăteam ca pe spini, știindu-te la vie, și... Nincu își opri graiul. Nu voi ca să știe tatăl său, că Zoe pe el l'a aşteptat, la valea dela via lor. — Și luă bătrânul cuvântul.

— Și... o suci Nincu — mi-se bate ochiul drept; nu-i semn bun, mă aştept la un năcaz mare.

— Mai știi? În vremuri ca acestea, cu stăpâni păgâni, ce nu se poate întâmpla? Dar, fătul meu, tot am voit să-ți spun, să fi mai retras, să-ți năbușești simțul, să nu-ți vinzi gândul, să rabzi și iar să rabzi, și rogu-te, scoate-ți din cap fata lui Stan Oprea.

Aici moș Bălu tușind făcu o pauză, apoi continuă :

— Bine că fata e de oameni vrednici, curățică și sănătoasă, da tu știi bine, că noi trăim rău, adecă, martor mi-e Dumnezeu! n'am ură pe nime, dar de când pe tatăl lui Stan, — fostul oberenez — aflându-l cu răboajele schimbate, l'au lipsit din slujbă, pentru-că, în locul lui, obștea l'a poftit pe fie-iertat tatăl meu de oberenez și apoi pe mine, de-atunci Stan Oprea e supărat de

moarte și caută ori-ce prilej, de a-și arăta ura și vrăjmășia cătră mine, cătră casnicii mei și cătră toate neamurile mele, unde și cum numai poate. Stan, bogat putred, om închis, ascuns și răsbunător, nu o să se învoiască la legătura familiilor noastre nici de cum, chiar și dac'ar voi fata. Ascultă-mă, fiule, ascultă-mă, lasă-te de acest gând, ascultă-mă și va fi bine, — zise bătrânul Bălu și suflă din luminare.

— Noapte bună, taică, zise Nincu supărat.

— Noapte bună, răspunse moșul și se 'ntoarse cătră restalniță⁶⁾.

II.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În elipa când s'a stins lumina în coliba oberenezului Bălu, afară o creastă a lunei galbene, mare, se ridică după dealul Golumbului și iute se silea a-și ridica fața întreagă, ca nu cumva să se întâmple ceva pe pământ și baba lună curioasă, să nu vadă... să nu știe...

Când globul fu plin, trăsurile petelor din lună formară pe suprafața ei un chip bloj⁶⁾, cu privire ca și distrasă⁷⁾, nepăsătoare, care părea că zice: las... că nu văd nimica...! nu spun la nime!...

Pretutindeni somn adânc.

În tufișul din vârful dealului Polți însă se mișcă ceva. Se aude o tușitură înecată

ș'apoi se înalță figura unui tinăr ture, cu iatagan la brâu, cu cașcan⁸⁾ bogat, voinic, sprinten.

Cu spatele și capul plecat, cu pașii precauți⁹⁾, iasă la drumul de pe coasta dealului. Aici acum — când o privire știricitoare și îngrijită s'a convins¹⁰⁾ că nu-i suflet de om, privi în vale cătră colina lui Stan Oprea și, înjurând turbat printre dinți, făcu un semn de amenințare și răsbunare, — apoi, ridicând mâna dreaptă, în care ținea o maramă albă, strigă; a—o! a—o! a—o! de 3 ori.

La acest signal o altă figură de om se mișcă între buciunii viei din vale.

Era un alt ture cam în vârstă, sbârcit la față și cu o pușcă pe umăr. Acesta, răspunzând signalului, tot în acelaș mod, o fluierătură se auzi din deal și turecul din vie grăbi spre deal și turecul din vie grăbi spre deal, la turecul tinăr.

— Aici ești Benga? îl agrăi tinărul.

— Aici, stăpâne! — răspunse turecul, ajungând în deal.

— Să mergem! zise tinărul și luând pușca dela Benga plecă la vale spre oraș, el înainte, iar bătrânul după el.

Ajungând astfel la drumul mare, tinărul ture chiemă pe bătrânul alături cu sine și bătându-și fruntea furios îi zise:

— Ai văzut, șerpoaica! mi-a scăpat. Și ce bun prilej a fost. — Nineu a fost citat în cetate. Tatăl ei, Stan, a fost în oraș și eu,

care știam dela sluga lui Stan, că Zoe e numai cu bunica ei la vie și că la 9 ceasuri aștepta sub mărul mare pe Nincu, de timpuriu m'am furișat acolo. Iată-o! Zoe vine, șoptește îngrijată, cu glas tremurând: Nincule... apoi mai hotărît, Nincule... Nici nu gătase vorba, eu am și pus mână pe ea; dar un țipet sălbatic a aprins valea și un câne turbat era să mă sfășie, de nu mă apăram cu iataganul. Fata a căzut leșinată. M'a prins frica, că va fi vr'un ghiaur în apropiere, sării. Fugii, ca să nu cad în cursă. Ai auzit împușcătura? De frică că s'au luat la goană după mine, am stat pitit în deal, neclintit, până s'or așezat, și iată-mă cu bucașica picată din gură. — Dar Alah mi-e martor. — Jur — că trebuie să fie a mea! — A doua oară nu-mi va mai scăpa! Și vai de Nincu și de tată-său, Radu Bălu. O să-i satur eu, a pune piedeci voinței mele!

O sălbatică scrâjnitură din dinți urmă vorbelor sale și strângându-și ochii, sânge-roși de cătrănire, înjură spurcat.

Bătrânul său slugă mergea cu capul plecat și nu grăi nici un cuvânt.

Turecul cel tinăr se opri și punând mâ-nile pe umărul turecului bătrân îi șopti:

— Auzi, Benga! Încă azi noapte ai să aprinzi casa lui Bălu. Ei sunt la vie, acasă nu-i nime; păzește-te ca să nu te prindă sau să te vadă cineva, celelalte... las pe mine.

— Bine, stăpâne! Alah să fie cu noi, răspunse bătrânul, ș'apoi luându-și locul înapoia tînărului, înțrără în oraș, pe drumul Făgetului, cu pași grabnici. Trecură pe la biserica românească, încoviară¹⁰⁾ pe drumul Timișorii și o luară spre cetate.

III.

În oraș era liniște. Când și când lătra câte un câne și altul îi răspundea. Casele erau rare și în fundul ocoalelor, în rând cu grajdurile și cotăreile¹¹⁾. La stradă era un gard de nuiele și deasupra snopi de spini. — Starea rea a sigurității¹²⁾ făcea pe oameni să clădească în acest mod casele lor, căci cu gardul la stradă, îndepărta de atacătorii de locuința și scutul averii lor. ș'apoi de frica năpăstuirilor neîntrerupte, nici că se cugetau bieții locuitori la zidiri mai de finiș¹³⁾, ei iacă așa, să aibă unde se căpătui și ei și biețele vite.

Cam la 300 de pași dela biserica română, spre strada Timișorei, din stânga, în fața Timișului, se ridică cetatea Lugojului, pe care a clădit-o guvernatorul Bănatului, ca într'unul din cele mai de frunte centre ale districtului. Șanțuri largi și afunde încunjurau cetatea, apoi două rânduri de ziduri puternice și de către meazănoapte un turnuleț cam îngust, dar înalt, se ridică peste

cetate. De-acolo privia cu înlesnire cel-ce voia să vadă peste tot orașul, ba încât iertau dealurile și până peste hotarul Lugoșului. În această cetate țineau turcii o garnizoană de 400 de ostași pedestrimi și 100 de călăreți și cu aceștia își asigurau față de poporul subjugat toată puterea, toată volnicia. Când se apropiară cei doi turci de porțile cetății, straja ce până aci stătea proptită de zid și mai căsca, mai cucuia¹⁴, tresări de pașii hoțărîți ce se apropiau tot mai tare, se îndreptă, și la vederea lunei îi cunoscu pe cei doi turci, cari grăbeau cătră poarta cetății, și-și zise :

E Asan, fiul comandantului Aga și sluga sa Benga.

Sentinela salută, iar Asan îl întrebă :

— Doarme tata ? — Dorm toți în cetate ? ...

— Așa e stăpâne — toți s'au așezat. —

Mergi Bengo ! porunci Asan, și scoală șase ostași bine înarmați. Benga intră în cetate și Asan îl așteaptă la poartă. Iși umplu ciubucul și fumă în toată liniștea. Abia găta ciubucul și Benga sosi cu cei 6 ostași. Asan se puse în fruntea lor și, strigându-le : „*Urmași-mă !*“ porniră în oraș și Benga după ei.

Sentinela, privind în urma lor, clătină din cap și șopti „hei ! hei !“, ca semn că nu i-se părea bun scopul tinărilor Asan.

Ș'apoi cu ostașii și sluga sa nu se opriră până la casa orașului, din piața Lugoșului,

Poarta dela casa oraşului era deschisă.

Eremie, străjarul, dormea sub poartă pe o laviţă şi horecăia strajnic.

Asan îl lovi cu patul puştii, încât bietul străjar, cu o strigare speriată sări drept în picioare, ținând mâna la locul loviturii şi văzând pe fiul comandantului cetăţii, lui bine cunoscut, căzu în genunchi.

— Unde-i patroala ? strigă Asan răstit.

— E prin oraş — răspunse străjarul, tremurând.

— Mergi şi adună patrolaşii; într'un ceas să fie toţi aicea, că am adus o poruncă dela tatăl meu.

Eremie plecă pe poarta cea mare şi în scurt timp după el, la un semn al lui Asan, se furişă şi Benga prin ocol, pe partea dinapoi şi se pierdu prin uliţi.

Asan cu ostaşii rămăsese sub poarta casei oraşului.

Eremie cutreeră oraşul şi unde află vre-un patrolaş pe stradă sau trântit înaintea vre-unui daghean sau dormind pe laviţele de pe uliţi sau ameţit de beuturi, cucuind, îi împărtăşi porunca lui Asan şi toţi, frecându-se la ochi şi scuturându-şi somnul, porniră cătră casa oraşului.

Când s'a reîntors străjarul Eremie din calea făcută întru împlinirea poruncii lui Asan, trecând în strada Făgetului pe la casa ober-

enezului Bălu, își aduse aminte că oberenezul a întărit aspru pe slujitorii orașului, că despre ori-ce poruncă din cetate, de loc să-i dea știre.

Casa oberenezului, ca toate casele, era în fundul ocolului, iar la stradă era gard și poartă.

Eremie bătu cu bâta sa în poartă.

Atunci se auzi în tăcerea nopții clănțănirea unei brave¹⁶⁾ și în ușa grajdului, Parfenie, sluga oberenezului, strigă: „cine-i?” Eremia răspunse:

— Eu sunt, Eremie străjarul și am să aduc o veste oberenezului, dela noi, dela casa orașului. Scoală-l și deschide ca să intru la el.

Sluga răspunse: Oberenezul e la vie — vino mâne dimineață.

Eremie îi zise noapte bună și plecă. Când a ajuns la casa orașului, patrolași erau mai toți adunați și așteptau pliu de groază poruncile.

Deodată un sunet posomorît, tras în dungi, deșteptă orașul, și din toate părțile strigăte înspăimântătoare: foc! foc! vâjăiră sgomotos. Cătră strada Făgetului se vedea ceriul mai luminat și toți alergau într'acolo.

A patra casă din stânga, casa oberenezului Bălu, ardea în toată puterea.

Bărbați, femei, treziți din somn, care cu ce au putut lua în pripă pe sine, cu ciubere, cu troace, cu ujoage¹⁶), cu cai — alergară la locul de primejdie.

Și stăpânul nu-i acasă! Mulțămim ție, Doamne! acum scot marvele¹⁷), — lucrurile din casă. Tot a fost treaz săracul Partenie! Năvală dăduseră cu toții.

Tot ce se huruia la pământ, ardea. Apă, apă, apă, strigau bărbații, negri de fum și cu dungi groase de sudoare pe față.

Apă! apă! Femeile despletite țipau cu mâinile 'n păr. Apă, ard grinzile! copiii, tremurând de grije și ei sberau, plângând după părinți. Apă! Apă!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

IV.

Moș Gligor, pandurul, a văzut din dealul viilor focul din oraș, dar până când s'a scoborit în vale, ca se trezească pe oberenezul Bălu, a și încetat boncănitul clopotelor și flăcări nu se mai vedeau; de aceea nu l'a sculat, ei l'a lăsat să se odihnească.

În zori de zi Radu Bălu și fiul său, Nineu, eșiau din colină și aflând pe Grigore la ușe, acesta le împărtăși, că la miezul nopții s'a văzut un foc în oraș, — care curând s'a și stâns, ș'apoi le mai spuse, că seara a văzut în vârful dealului doi turci, dintre cari unul i-se pare a fi fost Asan, fiul comandantului.

— Auzi, Nicule, ce ți-am spus! — zise oberenezul către fiul său, apoi întorcându-se către moș Gligore urmă: Nu-i bine, moșule! Nu-i zi dela Dumnezeu să nu se întâmple ori una, ori alta, tot rele pentru noi.

Nici nu găta Bălu vorba, când iată că Eremie, străjarul s'apropie într'un suflet, strigând: — Jupâne! la casa dtale a fost foc azi noapte.

— Casa mea a ars? zise oberenezul înspăimântat. Dar marvele? fânul? Partenie unde a fost?

— De pagubă în marve și fân te-a scutit Dumnezeu, precum și de celelalte lucruri din casă. Oamenii au sărit cu toții, cu mic cu mare și așa mai toate mărunțișurile au scăpat de prada focului, acoperișul casei însă a ars de tot și Partenie a lunecat de pe o grindă aprinsă și a căzut mai mort la pământ. Nu știi mai venitu-și-a în fire.

— Săracul Partenie, zise Nincu. Se vede că a fost treaz când a izbuenit focul.

— D'apoi, întâri Eremie. D'apoi c'a fost treaz, că doară ceva mai înainte de ce s'a văzut focul, chiar eu l'am trezit, voind a aduce jupânului oberenez veste despre porunca lui Asan, care m'a trimis, ca să chem toți patrolașii la casa orașului, că are să le dea porunci dela tatăl său și nici n'am ajuns bine la casa orașului și larma de foc s'a lătit pe uliță.

— Bietul Partenie! zise Bălu, clătinând din cap; și ce porunci a dat Asan?

— Nu știu, că s'a împrăștiat lumea. Dar mai am să vă mai spun, că pe Benga, turcul, care venise cu Asan și cu ostașii deodată la casa orașului, l-au aflat mort, spintecat de un par din gardul de lângă casa dtale.

— A! zise îngrozit, oberenezul. Eremie, prinde caii, să grăbim acasă!

Eremie plecă după cai în livadă. Gligore se duse la lucrătorii, cari veniseră la sapă, iar Bălu, întristat foarte, intră cu fiul său în colină¹⁸⁾ și închise ușa.

Bălu apucă mâna fiului său și îi zise:

— Fiul meu iubit. Focul la casa noastră e lucrul unui turc. Benga e sluga lui Asan, patrolașii au fost chemați după uliță, ca să nu poată vedea când pune el focul. Asan, a fost aseară la colina lui Stan. Fiule, fiule: Ție ți-i făcută, ferește-te fiule de răsbunarea turcului. Focul l'a pus Asan prin Benga și dacă prigonirea s'a început prin foc, se va sfârși cu... Dorba se înecă în gâtul oberenezului. Mai apoi zise el: Doamne ferește-ne. Eu merg în oraș, tu rămâi ascuns prin vii și deseară la nucul cel mare, de peste dealul din via lui Popa Moise vin eu sau îți trimit pe un prieten veste, că ce să faci. la pușca. Ai bani la tine? Na și săculețul acesta, ține-l la tine. Fii deștept și grijește de viața ta. Ochii oberenezului se umeziră, apoi cu vocea înecată și tremurândă mai zise:

— Fiul meu iubit! De acum ți-se pot întâmpla multe rele, fii însă bărbat; cunoști codrit și prietini avem în toate satele. Tăria sufletului să nu te părăsească, păzește-te și fii pregătit la toate.

Nineu la fiecare cuvânt al tatălui său se întristă și mai mult; întunecat de tot, își pleacă capul pe piept și răsuflă greu și rar. Și deși voia să grăiască ceva nu putea scoate nici o vorbă — numai niște svâcnituri înecate, cari îi scuturau tot trupul și eșiau din adânc mișcatul său suflet, până ce plânsul îi sparse năbușeala. Lacrimile și suspinele îi deslegară graiul. Nineu, îmbrățișând pe tatăl său strigă: Tată! tată! mai mult nu pot.

Moș Bălu, întărindu-se, îl sărută pe frunte și silit se desfăcu din brațele fiului său, ieși din colină și plecă la oraș,

Nineu privi din fereastra colinei, încremenit, după tatăl său. Grija pentru sine și pentru bătrânul său și gândul să lase pe Zoe în ghiarele bălaurului ture, în ale lui Asan, îl înfioră.

— Mă duc să-l împușc — și pe ea... ș'apoi pe mine...

— De unde să înceapă lucrătorii cu săpatul, nene Nincule? întrebă Gligor, bătându-și capul pe ușa colinei, deschizându-o, fără ca să fi băgat Nineu de seamă.

— De unde? din deal, ori din vale, că nu-i tocmăi uscat, e ud și moale pământul în vie.

Ŋineu, trezit din g ndurile sale negre, trecu cu degetele prin părul picat pe fruntea sa, lu  puşca şi traista, b g  ceva de m ncare în ea şi răspunse p ndarului :

— Iacă viul ! Fluera  după Codan, c nele său credincios şi teşi la lucrători.

V.

Cocia¹⁹⁾ oberenezului sb rn ia repede pe drumul Ezerişului cătră oraş şi c nd era să încovoiaie din uliţa str mt  în drumul Timișoarei, Asan, fiul comandantului, călare cu trei spahii — călăraşi — după el veneau în sărite de cătră Timi oara şi zărind pe Bălu, se opri şi-i zise: Obereneze ! Să fii la 9 ceasuri la casa oraşului, căci tatăl meu a plecat cu oastea la Timi oara şi mi-a lăsat mai multe porunci pentru oraş. Oberenezul se ridică în cocie,  in ndu-se de loitr  şi cu pălăria în mână ascultă poruncile lui Asan şi răspunse :

— Bine, voi fi.

Asan dete calului său ager pinteni şi sbur  cu tovarăşii săi spre cetate, iar Bălu mână repede spre casă.

Aici află pe Partenie, sluga sa credincioasă, legat la cap, dar deşteptat, iar neamurile sale, care de care silindu-se a pune lucrurile casei fiecare la locul său. Toţi povestir  oberenezului de nou cele  nt mplute şi căutară a-l m ng ia cum ştia mai bine.

Bălu le mulțami călduros tuturor și lui Partenie îi zise:

— Culcă-te, fătul meu, că ai lipsă de odihnă, ca să nu-ți fie mai rău. Toate le știi Tu nu ești de vină, ba ție-ți mulțumesc, că n'am pagubă mai mare. Și mai aruncând o privire dureroasă la rămășițele triste ale focului mistuitor, ridică capul cătră cer, ca și când ar cere răsplată și apoi intră în casă.

În odaia dintâi, pe zid, în dreapta, era icoana sfântului Nicolae, patronul casei sale. Bălu se opri înaintea icoanei sfinte și începu o rugăciune curată. Fața i se însenină, din ce în ce înainta cu evlavioasa sa rugare cătră Tatăl ceresc și se părea că din ce în ce îi crește încrederea și deplin mângăiat sufletește își făcu cruce de trei ori și îndreptându-se sărută sfânta icoană, ș'apoi plecă să-și pună lucrurile din casă, fiecare la locul său.

Abia de cu seară era gata, căci mai trebui să meargă la Asan în cetate după poruncă și pe la casa orașului, ca să isprăvească lucrurile de toată ziua și să orânduiască împlinirea celor de nou poruncite.

Seara se adunară mai mulți prieteni de ai lui Radu Bălu ca să-l mângăie și se îmbia fiecare la clacă, ca să aducă lemne din pădure, scânduri, șindilă și tot ce e de lipsă, ca să ridice acoperișul ars al casei lui cât mai curând. Așa făceau din bătrâni și nu a

fost suflet în tot orașul, care să nu fi compătimit pe fratele și deaproapele său, care a dat de o nenorocire; nu, pentru că le era frate, român, creștin ca ei, și pe atunci ținea frate la frate.

Radu Bălu mulțami cu o strângere de mână tuturor prietinelor și vecinilor pentru dragostea arătată; hotărîră ziua de clacă, ș'apoi, petrecuți de gazda casei până la poartă, își luară noapte bună și se depărtară fiecare la ale sale.

VI.

În 14 zile dela foc casa oberenezuii a fost ca mai înainte; ba mai frumoasă. Și după această nouă încercare, iar ar fi intrat duhul liniștii și a răbdării în acest locaș, dar lipsea Nincu, fiul oberenezului, mângăierea bătrânețelor sale și stălpul cășii.

Din aceea seară a nefericirii nu l'a mai văzut nimeni și Radu Bălu știa, că mult timp nu o să-l mai vadă. Toată seara ședea oberenezul singur și trist în odaia sa și se cugeta la năcazurile sale. — Așa și într'o Sâmbătă seara, înainte de sfintele Florii ale aceluia an.

De l'ar purta Domnul Dzeu în pace! oftă Bălu, gândind la fiul său pribeag. — Par'că sunt mai mângăiat, că nu știu unde e, căci câtă durere simțesc, că știu unde e Partenie, credinciosul meu slugă. Da, pe săracul Partenie, l'au prins și l'au închis, sub

cuvânt, că el a ucis pe Benga, sluga lui Asan. Ce mișelte și fărădelege, șopti oberenezul și două lacrimi mari se rostogoliră pe fața sa întristată.

Poc! Poc! Poc! bătu cineva în fereastră. Oberenezul întoarse capul către fereastră.

— Și mai bună seara jupâne, sărut picioarele! dădu binețe o țigancă bătrână, care intrase în avlie²⁰⁾ pe nesimțite și sta la fereastră.

— A, tu ești Stanco? zise oberenezul și-i făcu un semn să vină în odaie.

Țiganca, punându-și desagi și bâta pe care o purta, în fîndă, tuși una la ușă și intrând se întinse să sărute mâna oberenezului.

— Dar tu de unde răsăriși? Adusu-mi-ai tu baremi noroc sau vre-o veste bună? Ce-i cu cartea? Ajuns-a în mâna dlui general? și ce răspuns îmi aduci? întrebă Bălu.

— Acuș jupâne vei auzi toate. Pe unde am umblat tot case arse, sparte, dărâmate, — sate goale de oameni, toate pustiite de fiarăle acestea de turci. Mângăe-te, așa-s vremurile, dar va da Dzeu și se vor schimba, așa zic eu, baba Stanca, care am văzut și petrecut multe.

— Audă-te Dumnezeu, zise Bălu, încălzit pușintel de nădejde.

Apoi urmă baba Stanca:

— Cartea am dus-o la cântărețul bisericesc din Arad, precum mi-ai spus să fac și el a dat-o în mâna generalului împărătesc din cetatea Aradului. Răspuns nu am primit.

— Nu! cum așa? întrebă Bălu.

— Nu! Da — aci-și muiă țigancea glasul — da cu corturile noastre a venit un domn, trimis de cei împărătești.

— Unde-i? șopti Bălu!

— La corturi — Am venit să-mi spuni cum și unde să-l aduc. Era să o pățim, mai moartă am fost de frică, că au să-l cunoască turcii, cu cari ne-am întâlnit între Sâlha și Lugoj. Era însuși Aga, cu o sumedenie de ostași, ne-a căutat toate sdrențele și până n'am dat un sfantig, de fiecare cap, nu s'or mișcat dela noi.

— Și pe domnul acela nu l'a cunoscut?

— Nu! că e îmbrăcat țigănește și l'am vârit sub dricăli²¹⁾ într'o cocie și peste dricăli am pus copii mici și așa l'am scăpat.

— Bine, Stanco, zise Bălu, punându-i 10 taleri în palmă. Tot cuminte ai fost, fii și credincioasă, ș'apoi grija mea de tine. Mergi acuma în colțul uliții și așteaptă până voi trece eu; atunci ia-te după mine și bine să-ți însemni casa unde mă voi băga eu. În aceea casă adă încă astă noapte pe acel domn și să-i spui să între liniștit în aceea casă și să întrebe: Nu-i aici baba Stanca? — și atunci stăpânul casei îl va primi și adăposti. Măne

seară să te mai abați iară pe la mine, să-ți spun când și unde vei merge, căci mai am să te trimit.

Stanca eși, și nu mult după ea obercenezul, care o luă prin curtea bisericască în ulița olarilor, ș'apoi în întâia uliță de cătră vii, în casa a doua din dreapta, în casa lui Andrei Laută intrând, stătu câteva minute și apoi merse la casa orașului, ca să vadă dacă sunt treji străjarii și să-i împartă prin oraș, ca să nu se mai întâmple iară vre-un foc sau altă nenorocire,

* * *

4 oare după amezii — zi de vară, senină, căldură mare, prav mult pe drumuri, de nu cunoști nici din apropiere, cine e în cociă²²), dacă merg caii iute.

La moara cea nouă dela Lugojel, care o clădiseră mai mulți oameni de frunte din Lugoj, stăteau carele dese unul lângă altul. Boii desprinși, cu fânul înainte, erau trântiți a lene. Unii îmbucau, alți rumegau, iar oamenii dela cară ședeau pe iarbă, 3—4 la un loc, de vorbă; alții, întinși pe spate, sub car, la umbră.

— Ce o să fie azi la moară? întrebă un bătrân, dintre oamenii de lângă cărarea ce ducea în moară, pe ucenicul, care sări în calea unui orașan pieptos și pletos, și-i luă straița și i-o duse înlăuntru.

Ucenicul tăcu, iar după ce se întoarse din chilia morii, unde a intrat cu orăşanul, veni la omul, care l'a întrebat şi-i zise: — Uico! ²³⁾ E adunarea ortacilor. Acesta a fost Radu Bălu, oberenezul oraşului, el e şi chinuzul morii.

În chilia morii se adunară pe rând şapte ortaci şi un străin, care a venit în cociă cu juratul Andrei Laută, mai pe urmă oberenezul Bălu, Alexa Lupu şi Serafin Coregia, cari se purtau ca economii, în şube albe, cu şinoare negre, la brâu încreşite; cu părul lung pe spate în bucle, netezit şi ţinut de un piepten rotund.

Pieptarul tot de şubă ²⁴⁾ albă, dar lung şi cu bumbi albi rotogoli ²⁵⁾ de argint, Cioarecii tot de aceeaş pănură şi cisme negre.

Pavel Căpeţa şi Ghiţă Barbu erau opinari, Sandu Pârvu şi Ioan Preda tăbăcari. Portul opinarilor era, căput ²⁶⁾ larg, dar scurt, de postav vânat închis, pieptar şi cioarecii tot de aceea pănură; iar portul tăbăcarilor era: hainele tot după croiul opinarilor, dar de postav negru. Bumbi albi de argint de-alungul pieptarului, toţi purtau.

Oberenezul şedea în capul mesei şi la spatele lui străinul, care singur era cu barbă între cei de faţă.

— Fii bun, închide uşa, vere Pavele, zise oberenezul, că până nu sfârşim nu are să între nimenea. Apoi continuă oberenezul.

Puteți fi nesfiiți. Domnul e d'ai noștri. Pe Eremie l'am pus strajă în drum și dacă se va apropria vre-un vrășmaș ne va vesti.

Apoi, proptindu-și lata frunte pe mâna răzimată de masă, urmă: Ca și de altădată, când voim să ne sfătuim despre năcazurile noastre, aici la moară v'am chemat, ca să ne mai ușurăm soarta grea. Până acuma nime dintre vrășmașii noștri n'a aflat. Știți și vedeți cu ochii cum merg lucrurile. De când au pierdut turcii Buda, par'că mai nesăfioasă li-e lăcomia. Ne jefuesc averea și cu mai sălbatică tirănie ne asupresc în toate ale vieții. Pe ceas ni se calcă pragul cu dușmănie. Casa mea mi-o aprinseră, pe fata lui Stan Oprea, a voit Asan, fiul comandantului, să o răpească; sluga lui Benga, pripit la aprindere, sărind după acoperișul casei, a rămas lat. Acum Asan, ca să-i astupe fapta, a pus în fier pe nevinovatul și credinciosul meu slugă, Partenie. După Nincu a trimis 12 ostași să-l prinză și să-l aducă ori viu ori mort; zice că a dat cu pușca după un turc.

— Și mie mi-a venit sluga fără boi din țarină; zice că turcii l'or legat ghem și i-au furat boii, — zise Alexă.

— Păstorul oilor mele nu a venit de trei zile și nu aflu nici oi, nici păstor, — zise Sandu Pârșu.

— Trei fete din Susani au plecat la vie și nu se mai află urma lor, — zise Ghiță Barbu.

— Și marvele din cotul mic toate le-au luat cătanele când au plecat la Timișoara— încheiă oberenezul.

— O să pustivim²⁷⁾ orașul, ca alte sate, căci nu știu pentru ce lucruri, pentru ce trăești și cât ureau turcii să ai, — ai, cât nu, -- nu.

— Și averea și cinstea și viața ne stau într'un fir de ață, — grăi Andrei Laută, mâhnit.

— Așa e vere Andrei, apucă Niță Preda vorba, care până aci făcuse și asculta. Așa e! dar moși-strămoșii noștri cât au răbdat și totuș nu s'au deslipit de pământul și casa lor. Cei mai mulți au murit prin iatagan, înainte de vreme și alții s'au prăpădit prin cele țări sălbatice dela răsărit, ca sclavi purtați în lanțuri. Oare este vre-o familie în orașul nostru ori în aretul acesta, cari să nu aibă 2—3 din viața lor, cari să nu fi sângerat de paloșul turcesc sau pierit în robie? Și, totuș, chiar cu răsuflarea din urmă au zis: iubiți-vă țara, legea și neamul! iubiți-vă între voi! Dzeu vă va scăpa! Unde să ne ducem?! Aici ne-am născut! aici ne sunt moaștele moșilor noștri, aici trăim, aici murim!...

— Așa e, fraților, bine vorbește Alexa, că sunt de-o lege creștină și de-un neam, să ne înțelegem și ne vom întări, să ne iubim și ne vom mângăia în nefericita soarte,

dar trebuie să ne gândim și la scăpare, și aicea iară numai pe ai noștri umeri cade greutatea, căci noi, oameni bogați, învățați, din neamul nostru n'avem; cei de alt neam s'au dus care încotro, așteptând dela loc scutit până trece vicodolul²⁸). — Toată lumea ne știe suferințele noastre și eu am mai trimis veste și la cei împărătești, — cum știți, — și iată, aici, în mijlocul nostru, e domnul sergent Stegariu, trimis de domnul general împărătesc al cetății Aradului, ca să audă durerile noastre și să se 'nțeleagă cu noi. Toți se sculară și strânseră mâna sergentului, care era îmbrăcat în haine orășenești, ca maistor și se vedea după lungimea căputului și a pieptarului, că nu-s ale lui țoalele de pe el.

Sergentul Stegariu începu a spune adunaților, că împăratul nu are alt gând, nici ziua, nici noaptea, decât cum să isgonească turcii și din Bănat, precum i-a scos din Buda și cealaltă țară a sa.

— Acum, fiindcă se aproprie o nouă bătaie, m'a trimis dl general al cetății Aradului să vă spun, să fiți gata, — că turcii au început bătaia cu Veneția și de vor fi bătuiți sau de vor avea pierderi mari, puternica oaste împărătească cu floarea cavalerilor germani, spanioli, francezi și poloni, în frunte cu Eugen, neînvinsul prinț de Savoia, vor năvăli asupra turcilor și Dzeul dreptăților,

alinătorul suferințelor, îndestulitorul răbdării, vă va scoate dela asuprire, la fericire, pe acest mănos pământ, precum a scos Hristos mântuitorul prin cruce, lumea la lumină.

Pe fețele tuturor se ivi o roșată de speranță și într'un glas suspinară : Dă Doamne !

Sergentul se sculă de pe scaun și apropiindu-se de masă cu o căutătură îngrijată, zise :

— Dar și poporul trebuie să sară în clipita potrivită cu toată nădejdea, să ajute oastea împărătească, cu brațele, cu cunoștința de locuri și cu toate cele de lipsă la susținerea armatei, că numai așa se poate ajunge la învingere în lupta mare și hotărâtoare, față de un dușman îngâmfat și cerbicos.

— Sărim ! Sărim cu mic cu mare ! răspunseră toți, iar oberenezul Bălu adăugă :

— Sărim ! și cămașa ni-o dăm, ca să scăpăm de păgâni, căci viața cum noi o ducem nu are nici un preț. Suntem oameni pierduți, fără bucurie de cinstea casei noastre, cu sfânta biserică batjocorită, cu limba strămoșească nebăgată în seamă. Nici vârstă, nici omenie, nici trudă, — nici avere, — nimic nu-i sfânt prigonitorilor noștri. — Tot ce leagă pe om de această vremelnică viață, tot ce l'ar face să caute a vieții în frica lui Dumnezeu și iubind pe deaproapele tău, tot e zdrobit până la răruni. Turcii fac pradă

în toate și calcă în picioare toate legăturile vieții dintre oameni. Sărim, dle sergent, sărim cu toții, să scăpăm țara de vipere și fiare sălbatice!

— Bine, jupâne, zise sergentul, dar tocmai aici e greutatea, când și cum să vă ridicați întru ajutorul armatei împărătești. O isbucnire fără vreme și nesocotită ar vărsa numai înzădar scumpul sânge creștinesc. De aceea am venit să văd: sunteți oameni cum trebuie să fiți, gata a vă pune capul peniru legea și neamul nostru; aflându-vă astfel, să ne înțelegem ce avem de făcut.

— Spune-ne, te vom asculta și vom face cum gândești că va fi bine, zise Bălu și toți întăriră cuvintele lui.

— Sunteți gata a întări această hotărîre a voastră și cu jurământ? întrebă sergentul, căci așa-mi sună porunca.

— Jurăm! ziseră toți într'un glas, sculându-se în picioare și ridicând trei degete la cer, ziseră după sergent vorbele cu cari jurară:

„Pe sfânta cruce, pe legea străbună, pe fericirea vremelnică și cea după moarte, pe viața pruncilor noștri, jurăm, că vom împlini toate poruncile împăratului, a generalilor și a trimișilor lui! Amin!“

— Acum ascultați și însemnați deamăruntul tot ce aveți de făcut, zise sergentul și se așeză dimpreună cu ceilalți la masă. Scoase din sân o hârtie și cetti:

1. Aveți să alegeți oameni de încredere în tot aretul dela Lugoj, până la Dunăre, de se poate în fiecare sat barem unul și să-l legați cu jurământ să împlinească orice poruncă va veni dela împărat sau comandantul său, fără să mai caute că e bună sau rea, place oamenilor sau ba?

2. Prin acești încrezuți să însemnați în fiecare sat câți bărbați buni de arme și cu voe de luptă se pot pune pe picior, ori-când se va cere.

3. Câte arme, puști, pistoale, săbii, sulifi și alte sunt gata a da în mâna gloatelor din popor? câți cai se pot da gloatei de fiecare sat?

4. Câte cară pot merge din fiecare sat cu armata?

5. Câte vite, boi, oi, capre, poate da fiecare sat?

6. Câtă făină se poate scoate din fiecare sat?

Această hârtie o las la oberenezul, care din oara aceasta e vătavul gloatei de ajutor al armatei împărătești și dimpreună cu el toți să cautați a împlini toate cele împărtășite. Bani încă am adus, ca să puteți începe fără amânare, dacă se va afla să cumpărați arme dela cei-ce nu le pot purta, pentru cei harnici de luptă. Iată 1500 de galbeni, zise sergentul și numărându-i, îi predete oberenezului Bălu.

Afară începuse a se întuneca.

— Deschide ușa, Alexă și chiamă pe Tănase — zise oberenezul, făcând tuturor semn, că cele de înțelegere pentru luptă și scăpare sunt încheiate.

— Alexă, strigă morarul în chilie; iar oberenezul îl întrebă, cât grâu și cât cucuruz de vamă s'a strâns în hambarul morii în săptămâna aceea și după răspunsul primit, se luă cu ortacii prin moară, ca să vadă cum umblă, lipsește ceva sau sunt toate în stare bună? Ortacii se împrăștiară prin moară, altul la iaz, altul pe la zghiab, altul la stavilă - ca prin îngrijirea pentru moară să depărteze gândul slugilor și al oamenilor dela cele petrecute în chilie.

Sergentul Stegariu plecă cu Alexă mai înainte, ceilalți pe rând după el, — Bălu rămase cu Preda pe urmă, căci cocia lor îi aștepta peste apa de cătră Tapia.

— Auzi, Tănase — zise Bălu cătră morar, pe Costa Vânătu și pe Lazar Doilea, știi tinerii cea d'alei din Lugojel, — să-i trimiți să vină la mine, mâne de dimineață. Auzi, când mă scol să fie la mine — cu pești frumoși; auzit-ai? zise oberenezul și luându-și straița și bâta trecu Timișul cu Alexă peste punte și luând și pe Eremie în cocie — se reîntoarseră toți la ale lor acasă.

VII.

Prin luna iunie a anului 1715 se începuse o fierbere în populațiunea din Bănat. Cei

împărătești cătau în toate părțile legături cu oamenii din toate orașele și satele, ca în ceasul când va izbucni bătăia cu turcii să se ridice poporul din toate părțile, să-i neliniștească, să le dea de lucru, ca cu atât mai puțini să poată lua parte la lupta cea mare. Tare se slăbește ori ce putere armată, când în tot împrejurul se ridică brațele asupriților și le taie legătura cu armata cea mare. Toți din toate părțile se mișcau, se întâlneau, se înțelegeau și se pregăteau, ca la un semn dat să sară și să dea năvală pe vrăjmașul comun și să scape țara de păgân.

Numai Stan Oprea trăia retras, nu se amesteca în nimic. Nici la casa orașului, nici la sf. biserică nu se arăta. Mai că nu eșia din casă afară, căci viața și averea nu-i erau sigure de nenumăratele încercări ale lui Asan, de-a face sclavă pe Zoe, unica sa fată, unica fală în oraș și după frumseță și după hărnicie și după curățenia sufletului și după avere. Zoe, fiica lui Stan, o fată în cea mai frumoasă vârstă a vieții, trecută de 16 ani; înaltă, rumenă, cu păr negru ca corbul, sprâncene deasemenea stufoase și ochii mari, plini de farmec și de blândeță, Zoe era nevăzută pentru ochii lumii, din casă nu eșia și fără de pază nu o lăsa tatăl său, fiindcă aflase și dela fată și dela alții, că Asan, fiul comandantului și-a pus în gând să o răpească.

Numai țigancă Stanca se apropia câte odată de casa lui Stan Oprea și prin bunica sa aducea veste dela Nineu, cum și pe unde rătăcește. Aceste știri mai mângăiau pe biata Zoe și o făceau ca să cuprindă în rugăciunile sale fierbinți și pe Nineu, a cărui față și ființă nu se depărta nici zi, nici noapte, din ochii sufletului ei. — Se ruga lui Dumnezeu să-l păzească, să-i dea putere de a suferi amarul străinătății și să-i deschidă cât mai curând calea, ca să se întoarcă la ai săi, la toți cari îl iubesc.

— Dar, oftă Zoe, cine știe când va răsări acea zi norocoasă!

Așa trăia, așa suferia Zoe, zi de zi.

Într-o Vineri seara din luna lui Iunie, Stan Oprea ședea pe tâlpoarea²⁹⁾ casei de cătră avliă, cu mâinile încrucișate și din gândurile grele de amărăciune ale sufletului său numai o scăpare afla. Aceea, de a mărita pe fiica sa Zoe, la care se uita ca ochii din cap.

În aceea seară, când a aflat pe Zoe leșinată, i s'au înmulțit perii cei albi și silința ce și-o dădea Asan de-atunci, ba cu buna, ca să-l moaie, ba cu răul, să-l înfrice — că doară-doară își va ajunge scopul dușmănos, trăgea brazdă după brazdă pe fața adânc mahnitului părinte.

— Așa, așa! oftă Stan.

— Dar ce gândești, tăicuțule? îl agrăi Zoe, care venise din grădină. Toată ziulița

îți spargi capul; avem de toate ce ne trebuie, ce-ți amărești sufletul; și pe mine mă prinde groaza, că nu-ți mai văd ochii senini, privirea liniștită, veselă sau măcar mângâiere în față!

— Lasă, fiica mea, răspunse Stan, domol. Toate, toate au trecut.

— Taică! îmi ascunzi un năcaz' mare, ce apasă inima d-tale! Taică!

— Fiica mea, fiica mea, oftă Stan și o sărută pe frunte.

Din ochii tatălui o lacrimă rece căzu pe fața fiicei sale, care lacrimă îi îngheță sângele.

— Fiica mea! zise Stan cu glas înecat de durere, pe tine singură te am. Tu ești sufletul meu și n'aș voi decât să-ți fac toată ziua vieții tale să fie veselă și fericită și cu toată voia, cu toată averea... că nu pot... asta mă doare... mă bagă 'n pământ.

Zoe se aplecă și sărută mâna părintelui ei. Stan simți că tremură toată.

— Taică! viața tu mi-ai dat, tu m'ai crescut și am voit să-ți fiu spre bucurie și mângâiere. Acum, la bătrânețe, numai pentru mine ai toate năcazurile. Ce să fac? rogu-te spune-mi ca să-ți pierzi gândurile, știi că n'ai zis o vorbă în viața ta, care să nu-mi fi fost sfântă.

— Știu, draga mea și totuș mi-e greu să-ți descoper gândul.

— Taică, te rog, spune-mi-l! Ți-l împlinesc!

— Bine, fiica mea! ascultarea ta de până acuma cătră mine și frica că o întârziere a descoperirii gândului meu poate aduce și mai mari năcazuri asupra casei noastre, mă face să-ți împărtășesc unicul chip de scăpare. Zoe dragă! tu ești acum fată mare; în vremurile de azi e bine să ai cât mai curând casa ta și rostul tău.

Zoe roși la față, iar tatăl ei continuând zise:

— Fiica mea! Grijile ce mi-le pune Asan, frica de puterea lui, bătrânețele mele, eu zic — că ar fi bine să te măriți.

Zoe își plecă capul în palma mâinii drepte și sta tăcută, gânditoare. Tatăl ei urmă:

— Se află un bărbat harnic, care și mie mi-ar fi de ajutor în ale câmpului și ale traifului și totodată fie un scut mai de nădejde.

Zoe tăcu și tatăl său o lăsă ea și când i-ar da timp de cugetare. După vreo câteva minute întrerupse părintele tăcerea cu întrebarea:

— Ce zici, Zoe?

Zoe tot tăcea, ea și când se luptă omul cu sine însuș; deodată însă își ridică capul, puse mâna dreaptă pe inimă, ea și când ar voi să-i oprească baterea înjocată și zise:

— Bine, taică, fie voia ta. Te ascult.

— Ieri seară a fost la mine... Aici se făcu o pauză grea pentru amândoi. Apoi, continuă Stan, a fost Petru Barbăroște, cu întrebare de tine, pentru fiul său Dămian. Om de viță, de oameni buni, vrednici și cu stare, și vrea să-l dea ginere în casă.

Zoe îngălbini și par'că era de ceară, sta nemișcată, încremenită.

— Și m'am înțeles cu nenea Petru, când vinedela Soceni acasă, să facem credința³⁰.)

Zoe, învinsă de durerea inimei sale, își astupă ochii cu cătrința albă, pe care în curând se arătară semne de lacrimi.

Stan își propti capul pe cot și privi lung timp la fiica sa înecată în plâns. Aștepta, suspine grele C ieșeau mereu din sânul săgetat al fiicei sale, grai însă, nici decum.

Stan se sculă dela o vreme și intrând în casă, trimise pe mama sa, Sofia, la Zoe afară, că aceea știa și gândul lui și simțirea curată a nepoatei sale, pentru Nincu.

Abia se apropiă bunica Sofia de fată și la ușa dela grădină se și auzi o mișcare — ea și când ar voi cineva a deschide ușa pe ascuns. Brava se ridică mereu și o femeie învăluită se apropiă de bunica Sofia.

Era vecina din capătul grădinei, Nana Sanda, care, apropiindu-se mereu, după ce dădu „bună sara“ întrebă pe bunica:

— Doarme stăpânul Stan?

— S'o fi culcat; mă duc să văd, răspunse bunica și intră în casă.

Nana Sanda, rămânând singură cu Zoe, se aplecă la urechia ei, și-i șopti:

— Nincu e în grădină. A venit dela munte și vrea să te vadă ori-și-cum, că pleacă la cei împărătești.

Zoe se speria, prinse mâna Nanei și zise repede:

— Du-te, rogu-te, iute și spune-i... că nu pot veni... plece... să nu ne mai... Cu-vântul „întâlnim“ nu-l putu grăi, căci bunica, Sofia, reîntorcându-se din casă, zise mereu: S'a culcat Stan...

— Dacă ai ceva cu el, vino mâne. — Și nu umblați prin grădini noaptea, că de era slobozit cânele, toată te sfășia.

— Bunică dragă, nu pentru tine am venit, ci pentru Zoe.

— Cum așa? întrebă bunica.

— Nincu e în grădină: știi că e păzit de turci, — dar pleacă sârmanul în bătaie și vrea să se mai întâlnească odată... să mă vadă.

— Nu l'a văzut nimenea?

— Nu!

— Aide să mergem Zoe, în numele Domnului. Și luându-o de mână, bunica Sofia cu Zoe plecară înainte, vecina Sanda după ele.

Între prunii înverziți din fundoanea³²⁾ grădinii — se zări un om brădos, învălit în șubă țărănească și cu crăbeși³³⁾ de miel negru tras peste ochi.

— Tu ești Nincule? zise bunica.

— Eu, îi răspunse Nincu, apucând mâna fetei.

— Nu ți-a fost frică să-ți pui viața în foc? Nu știi, că pe toate locurile sunt puse străji să te prindă?

— Știu bunico, dar știu și pentru cine sufăr și sufăr cu drag, — zise Nincu, strângând mâna Zoei. Trebuie să plec în bătaie și cine știe oare mă voiți mai reîntoarce; am venit să-mi iau sănătate bună.

— Dzeu să te păzească, fățul meu și să te poarte în pace. Și acum spuneți-vă ce aveți a vă spune, — zise bunica și o luă pe altă cărare în grădină.

Un nor acoperi luna. Nincu privi duios în fața iubitei sale, pe care jucau pete albe și roșii de mișcare, amar și bucurie.

— Zoe! tu nu ai nici un cuvânt pentru mine? Zoe! Zoe! zise Nincu, ce ți-e? Te-am visat Zoe, așa ceva n'am crezut. Mai bine rămâneam în codri; ochii fiarălor sălbatice mai ușor îi puteam suferi, decât privirea fără iubire din ochii tăi. Ce ți-e? Nimic în astă lume nu ține viața în mine, decât dragostea mea cătră tine: dragostea primită și simțită și din partea ta. Isvorul limpede al iubirii curate, reoglintat în ochiul tău, să poate să-l aflu turburat? Prin cine? și pentru ce? Zoe! Spune-mi! umbra îndoielei în credința ta,

mi-ar îndrepta pașii în cetatea turcilor. Singur mă duc în prăpastie. Spune-mi Zoe! asta-i cea din urmă rugare a mea.

Nici un cuvânt de iubire nu putea ieși pe buzele fecioarei. Cu un strigăt sfășietor :

— „Nincule, nu mă lăsa!“ căzu apoi în brațele iubitului ei, care o strângea cu toată dragostea la piept.

Așa stătură ei câteva clipe. Deodată se auzi un mic sgomot. Iudrăgostii reîntâlniți nu-l auziră.

— Da... Se aud pași de oameni prin grădina vecină — zise Sanda, apropiindu-se de tineri.

— Păzește-te Nincule, zise bunica și luă pe Zoe de mână. Nincu sărută pe iubita sa pe frunte și zise:

— Ori-ce va fi cu mine, până nu auziți că am murit, Zoe să aștepte după mine, că mai de grabă volesc să-mi pierd viața, decât dragostea ei!

Îngânând binețe, bunica plecă cu Zoe către casă.

Nincu trecu prin gardul de pari, desfăcut mai dinainte, în grădina Nanei Sanda și tocmai când voia să intre în ocol, răeni un glas:

— Asta-i, prindeți-l! El e, Nincu Bălu! și patru turci săriră pe el

Nincu trase cu pistolul în cel dintâi și-l culcă la pământ, pe al doilea îl lovi în cap cu țeava și în ăst mod făcându-și loc, sări

în ocol, — dar alți patru turci puși ca străji, îi săriră în spate și după o luptă sălbatică îl legară și îl duseră în cetate.

Tot orașul s'a îngrozit de cele întâmplate cu Nincu, vătavul feciorilor, alesul Zoei, celei mai alese dintre fete. Pe cei doi turci i-au îngropat. Nincu gemea în fiare; Zoe s'a îmbolnăvit, iar oberenezul Bălu n'a mai pășit peste pragul casei, ci mâne-zi deloc și-a trimis pecetui la casa orașului. Și scădea zi de zi din puteri, așa l'a frânt nefecirea unicolui său fiu.

VIII.

Trei luni au trecut dela întâlnirea celor 7 orășeni cu sergentul Stegariu în moara dela Lugojel.

Anul 1715 a fost an bun, bucate și poame a dat Dzeu destule. — Dupăce fiecare și-a câștigat hrană și nutreț de iarnă și dupăce s'au pus toate în bună rânduială, unul și-a lăsat casa în grija feciorului, altul în grija tatălui sau moșului său și precum au căpătat poruncă, așa au plecat fiecare în satele lui împărțite, ca să adune date întemeiate, despre toate cele de lipsă armatei împărătești.

Alexa Lupu o luase cătră Făget, căci pe aceea linie era cunoscut mai cu toți oamenii, fiindcă în casa cea mare din drumul Făgetului ținea și birt și avea ocol larg și grajd mare — toți trăgeau la el în zile de târg sau când veneau la Lugoj.

Serafin Coregia apucă cătră Șdiora, Peștere, Mărul, căci în cărăușile lui prin aceste părți umbla mai mult și la ori și care om de frunte din aceste ținuturi era el cunoscut.

Pavel Căpeța porni spre Buziaș, Ghiță Barbu spre Buza Tureului, căci pe acolo erau ca și acasă, împrietinindu-se pe la târgurile, pe cari le cercetau regulat. Erau cunoscuți cu toți preoții, învățătorii, neguțătorii și maistorii din aretul acela.

Pe Niță Preda a rămas granița Sebeșului, Mahadiei, Mehadicei, până la Rușava; căci soția sa era fiica fostului Bulibașă Țepeneag din Bozovicu, om cunoscut tuturora prin voinicia sa și vestit prin moartea vitejească, suferită dela turci, pentru legea creștină și apărarea neamului său, precum arată și cântările în stichuri, lățite mai la fiecare om de carte. În acest mod, după socri, Niță Preda a fost înrudit cu cele mai multe și mai de frunte familii din graniță.

Din cei 7 ortaci numai oberenezul Bălu trebuia să șadă acasă, pentru ca să nu atragă ochii turcilor asupra mișcării pornite și pentrucă mâna lui cea dreaptă voinicul său fecior Ninču, era pribeag, fugit în păduri, ca să nu-l ajungă ura lui Asan, care s'a prins să-l piardă; ș'apoi Partenie, omul lui de încredere, zăcea închis în zidurile întunecoase ale turnului din cetate; astfel oberenezul era numai singur singurel în casa sa.

IX.

Prietinii lui Bălu erau duși, cum știți, în mare treabă. Nici cine să-l mângăie, nici cine să-i dea vre-un sfat nu avea.

Baba Iosana, sora sa, îi câștiga casa, cu Eremie, fostul străjar, care după întâmplarea cu Partenie, a rămas slugă la casa oberenezului. Baba Iosana când găta cu toate, se da după cuptor cu furca și torcea tăcută și supărată și numai când eșia oberenezul în altă odaie, ori când durmea ofta și suspina și șușcăia *) dela inimă, — căci și ei îi era lumea neagră, dar n'avea ce face.

Așa trecu săptămână după săptămână, șase la număr, fără vreo schimbare spre bine.

Moș Bălu se preumbla cu pași lini prin casă, iar soru-sa torcea.

— Ah, de ce m'am născut! Fiul meu iubit șade în lanțuri și nu pot ști în ce zi îi vor stânga tinăra sa viață. Numai bietul Stan și fiicei sale să nu se întâmple ceva dela turci, pentru nesocotința fiului meu. Și Nincu, nefericitul de el, să cuteze a se apropia de oraș, când știa ce-l așteaptă. Mare ești, Doamne! Câtă putere, câtă tărie, câtă cutezanță ai dat iubirii adevărate. Ce păcate ale moș-strămoșilor trebuie să răscumpere el acum cu suferință amară; un fiu în floarea vieții și un tată frânt de bătrânețe!

Aşa se tânguia oberenezul Bălu zi și noapte necurmat, de când a picat fiul său Nincu în ghiarele turcilor.

Toate încercările, cu bani, cu daruri, ca să audă ceva despre soartea lui și a lui Partenie, nu s'au prins. Și ce se vorbea prin oraș, numai îl întrista și mai tare.

... Zice că turcii așteaptă numai pe Aga, comandantul cetății, să se reîntoarcă, că numai el are putere pe moarte și viață ș'apoi îi gata cu ei. Și ieri s'a auzit, că Dămian a lui Barbăroșie a fost mărturie în cetate și că l'ar fi scăpat gura, că el a văzut și cunoscut pe Nincu, când a pușcat pe turcul cel dintâi.

Oberenezul se înfioră și se scutură de groaza ce-l prinsese la această veste.

— Ce ți-e omul! Știe că nedrept suferă un creștin, un frate al său și el aleargă ca să-l cufunde. Unde-s vremile, când frate pentru frate sărea în foc? Iartă-l Doamne! Tot poporul are și mișei într'ai săi, cari mai mult rău fac neamului lor, decât străinul; căci celui ce nu-i sfânt binele consăngeanului său, nu ține nici la lege, nici la cruce, nici la cinste, toate le pune jos pentru mârșavul său scop. Eu mor cu zile, dar tot o să se afle ce a putut face acest spin rău din pădurea de stejari a neamului românesc, să împungă inima mâhnită a unui părinte, amărât de moarte. Pentruce a eșit din gaura ne-

trebniciei sale această minieră, ca cu limba sa să se ascuță paloșul crudului păgân, ridicat asupra capului fiului meu iubit? Mare ești Doamne! Nu-i faptă rea în lume, care să nu iasă la lumina zilei. Soro! Eu vreau să mă pregătesc de moarte. Mergi, te rog, până la părintele Moise, roagă-l să vină să mă împărtășească cu sf. cuminecătură, căci în aceea zi, în care vor duce la pierzare pe fiul meu și mie mi-se va stânga viața.

Baba Iosana eși și pe dungile sbârciturilor din față-i curgeau lacrimile în șire pline.

— Și o să-l piardă, bombăni moș Bălu singur. Doi turci a omorât când l'au prins, și cu Benga, trei, căci și pentru moartea acestuia voește să se răzbune Asan, cel fără suflet.

Lătratul cânelui aviza apropierea cuiva. Bătu încet la ușă și intra. — Era Niță Preda, prietenul cel mai bun, fratele de cruce al lui moș Bălu, care cum s'a reîntors din drumul său, după ce și-a văzut casnicii, întâia cale o făcu la moș Bălu.

Fără o vorbă se îmbrățișară și se sărutară prietenii bătrâni și zicând deodată: Ce mai faci? se uitară lung și cu înfristare unul la altul, apoi se așezară la masă.

— Bine, că te-a adus Dzeu, Niță, că prin loviturile grele ale sorții și lipsit de toți

prietenii și îndeosebi de tine, ortacul meu din copilărie, cu care am împășit și binele și răul, mă uscam pe picioare.

— M'am grăbit, frate, zise Preda, că în Mehadica am auzit de pășania tristă a lui Nincu.

— Ah, lasă-mă, gândul la el și la Partenie mă omoară, zise moș Bălu.

— Impart cu tine durerea și, de m'ar lăsa, cu dinții le-aș rupe lanțurile robiei! Dar cu vaete și amărăciune nu-i putem scăpa.

— Scăpa? oftă moș Bălu, la scăpare mai gândești?

— Intărește-te prietene, nu pierde nădejdea; precum cred în Dzeu, cred și în scăparea lor.

— Ce zici?

— Zic ce știu!

— Ce știi? Spune-mi, întrebă moș Bălu, cu ochii umezi. Dar mai bine... lasă... continuă apoi trist. Tu voești numai să mă mângăi. Nu turna ulei pe focul durerii mele. Lasă-l să ardă mai încet, că tot îmi va mistui viața.

— Să nu vorbești într'un ceas slab, răspunse Preda, că ascultă; toate pregătirile de scăpare sunt gata; le-am văzut cu ochii; auzi; și mie doară, care în viață nu ți-am grăit niciodată neadevărul, mie doară îmi vei crede.

Moș Bălu lăsă mâinile pe genunchi și căută ca și spărios la prietenul său. Cuvintele lui Preda par că se încercau a rostogoli bolovanul grozavei suferințe ce-i apăsa pieptul și ca fără voie răsufală mai ușor, apoi zise :

— Dacă tu mi-o zici, Niță, se poate. Dar cine să fi făcut ceva pentru scăparea nenorociților ? Eu n'am eșit din casă ; voi, pretenii mei, ați fost duși. Stan Oprea e în slujbă și...

— Și?... urmă Preda. La fiul meu Constantin și la Pavel, fiul lui Coregia și la Mitru lui Căpeța și la voinicul lui Alexa și la ortacii lor, n'ai gândit ?

— Ce zici ? copilandrii aceștia s'au pus la un lucru așa de greu, s'au însoțit la lucru și jertfă ca să scape pe iubiții noștri prizonieri ? Minune ! zise moș Bălu. — Iar Preda continuă, zicând : Mi s'a încălzit inima, când, ajungând acasă, Ginu, fiul meu, mi-a împărtășit planul lor și m'a dus în cămara mea, a casei așezată aproape de zidul cetății și mi-a arătat lucrul gata. M'au așteptat să vin numai, ca să le viu într'ajutor la îndeplinire.

— Ce au plănuit ? întrebă moș Bălu cu nerăbdare.

— Ascultă frate. Au săpat din cămară pe sub pământ o gaură mare, pe sub zidul cetății, până sub turnul unde sunt închișii și de sub turn au săpat o gaură către Timiș,

care iasă la apă și alta aproape de padimentul⁸⁶⁾ arestului. Eu am fost singur prin scobiturile acelea și acum e totul gata.

— Asta mă pune în uimire, zise moș Bălu, mă face să prind o țără de nădejde. Mi-i și fală, că tinerimea noastră arată voie și simțire pentru suferința fraților săi. Din așa tineri o să iasă stâlpi mai puternici decât cum suntem noi, neamului și legei noastre. Să băgăm însă bine de seamă, să nu pierdem 5—6 bravi, pentru doi, pe cari poate Dzeu i-a ales jertfa sfintei noastre cauze, căci dacă îi vor scăpa, se vor descoperi scobiturile și tu, ai tăi, toți suntem pierduți.

— Aici e greutatea, răspunse Preda; d'aceea am venit să ne sfătuim. Gaura către Timiș de aceea e făcută, ca închișii să iasă către Timiș și de acolo numai cu luntrițele i-am putea trece apa și pune pe pământ iiber. Cealaltă gaură, de unde au lucrat, au și început a o astupa și așa vrăjmașii noștri nici n'or putea afla, de unde s'a început lucrarea. Avem însă să dăm de știre lui Nincu despre acest plan de scăpare și feciorii cugetă că numai prin o carte se poate face aceasta. Cartea e făcută. Iat-o! Dar cine și cum să o ducă?

— Cine? Cine? șopti moș Bălu, ăsta-i un lucru foarte greu.

Așa stând prietenii pe gânduri. baba Iosana deschide încetinel ușa și zise:

— Taica popa vine numai decăt. Și abea găta vorba și glasul părintelui Moise se auzi zicând :

— Bună seara să dee Dzeu sfântul!

— Preda vârî cartea în buzunar și tușind se uită cătră ușe.

Popa Moise intră cu Moliffelnicul sub-suoară, învăluit în patrafir, cu sfta cumine-cătură legată într'o străiceuță pe mâna stângă, iar în mâna dreaptă cu un băț.

— Bună seara să dea Dzeu, părinte, mulțămiră cei din casă și sculându-se să-rutară mâna preotului și o duseră la frunte.

— M'ai chemat, zise preotul, privind la Niță Preda, cam cu mirare. M'ai chemat moș Bălule, de-ți tatăl cerește tărie, ca să poți purta și trece cu bine peste năcazurile ce-ți căzură asupra cinstitei tale case.

— V'am chemat părinte, că mă simt slab, și n'aveam nădejde, că dacă voi pica la pat să mă mai pot seula. Voiam să fiu pregătit. Dar...

— Dar cred și eu, întrerupse preotul, creștinul bun nu pierde nici-odată nădejdea în Dzeu, căci Tatăl, care le vede toate, nu părăsește niciodată pe cei dreptți. Dta, moș Bălule, în toată viața dtale numai bine ai făcut și numai cui ai putut; de aceea și alții, dar și eu, ca totdeauna, așa și acum bucuros te mângăi și-ți fac ce dorești.

Moș Bălu își netezi odată părul cel lung și alb cu pieptenul și într'aceea privi cu ochii întrebători la Preda, iar acesta înțelegând ce gândește prietenul său, luă cuvântul și zise :

— Părintele Moise totdeauna a fost omul nostru, ca păstor adevărat, nici când nu s'a deslipit de popor, și fiindcă îl știm și înțelept, ne-am ruga — fiindcă l'a adus Dzeu în mijlocul nostru — să ne asculte ce avem de gând și să ne ajute și cu sfat bun.

— Bucuros, dragii mei, — de-i vreo cerere dreaptă și bine primită lui Dzeu, Vă sfătuiesc cum știu mai bine și vă ajutor cu toate ce pot face.

Moș Bălu împărtăși părintelui Moise toate cu deamănuntul și în sfârșit îl rugă de sfat, cum să facă să ajungă cartea în mâinile lui Nincu.

Preotul ascultă cu mâinile încrucișate tot planul — apoi, trăgând cu degetele mâinii drepte de trei ori prin stufoasa-i barbă, își opri degetul arătător pe buze și mai clătinând de 2—3 ori din cap, se sculă în picioare și punând mâna pe umerii lui moș Bălu, îi zise :

— Moșule, eu duc cartea la prunc. Pentru dta o fac. Mâne voiu cere voie dela stăpânitorii cetății să-mi ierte ca să fac slujbă robilor și celelalte las' pe mine.

Moș Bălu nu putu grăi nici un cuvânt, ci se aplecă și sărută mâna preotului și o umplu de lacrămile, ce-i curgeau din ochi.

— Lasă, moșule, să ne ajute Dumnezeu să isbutim. Dar unde e cartea? întrebă preotul, că vreau să știu cuprinsul ei, fiindcă dacă se va putea și cu gura a-și voi să spun lui Nincu tot ce va fi de lipsă.

— Iată-o, zise Preda — dându-i cartea, preotului, iar acesta începu a o citi.

„Pe sub pământ se va deschide o gaură în arest, când o vei zări, scoate pământul în sus, ca să îți faci loc, apoi slobozi-te drept pe gaura făcută, până dai de pământ, deacolo intră pe scobitura din stânga, care ese la Timiș, unde te așteaptă luntrașii.“

X.

Dela plecarea lui Aga, a comandantului cetății din Lugoj, unii din turcii veneau, alții se duceau. Era o învălitură neastâmpărată și continuă. Toți ostașii se strângeau la punctele capitalei, mai cu seamă în cetatea Timișoarei; iar în locurile mai mici garnizoanele turcești zi de zi se schimbau și tot se micșorau.

Așa-i în timp de războiu. Și Turcia purta bătaie cu Veneția. Se șoptea, că turcii au pierdut bătaia, de aceea adună oștirile. Alții ziceau, că turcii au învins pe venețieni și acum se pregătesc la luptă cu împăratul Austriei, ca să recâștige Buda și provinciile pierdute. Din cetatea Aradului a venit știre

românilor că împăratul are să rupă în curând coarneaule turcilor și să recâștige hotarele vechi ale împărăției sale.

Toți lucrau pe ascuns ca să fie gata. Curierii turci alergau neîntrerupt, dar nu stău cu nimeni de vorbă, din cetatea Mehadiiei până în cetatea Lugojului și d'aici până în cetatea Timișoarei.

Asan, fiul comandantului, dela arestarea lui Nincu nu se prea arăta lumii. Se vede, că era îngrijat, că o fire atât de sburdalnică și îngâmfată nu-și ascunde fața, decât când supărările și năcazurile proprii îi iau voia a isbi în alții.

Așa sta și acum, în postul sfântului Petru 1716, gugulit în vestmintele sale largi, cu fesul tras peste ochi, în oada sa de dormit și elocia asupra combinațiilor ce și le făcea din știrile neliniștite, cari i le aduceau curier după curier. Căsnicilor se văeta, că e bolnav. Dar mânca bine, bea bine, dormea bine, — zicea Ciapca, bașbosucul, care servea pe Asan, dela moartea lui Benga. Alceva trebuie că-i întunecă fața și-l face să se închidă în casă.

— Timpul trece, morăi Asan și nu ies din nesiguranță, nu știu ce să fac, ce să încep. Să mai rămân ori să plec la Timișoara, să-mi scutesc pielea până nu va fi prea târziu, căci de vom fi bătuți atunci cioarele îmi curăță hodoloanete²⁶). Dar pu-

ternic e sultanul Mohamed, e puternic și nu vor lăsa să apună împărăția semilunei, merită a stăpâni lumea întreagă! Ș'atunci, continuă Asan, un semn, o sucire de ochiu, e de ajuns, ca să vă flendere⁸⁾, limbile din capetele rătezate vouă: Nincu! Bălu! Stan! Zoe! și tuturora, cari azi zădărniciți planurile mele și împrăștiați cu vrășmașa voastră răsufare visurile de fericire ale vieții mele! Dar cu Nincu și cu Partenie de muli aș putea fi gata. Dovezi sunt, chiar de ai lor. Bravo, Dămiane! Ha, că bine mi-a venit la socoteală, că și lui Damian i s'au aprins călcâiele după Zoe. Și el, blojul⁸⁾, ca să scape de Nincu, a mărturisit cum mi-a trebuit. Bravo, Dămiane! când vom câștiga bătaia, pentru acest serviciu, las să-ți taie capul numai de jumătate pe la urechi, nu ca la ceialalți, de tot, din grumazi.

— Un curier e afară, zise Ciapca, deschizând ușa.

— Să între, răspunse Asan; și sculându-se după otomană,³⁹⁾ începu a-și tocmi fesul, brăul și hainele.

Un ostaș negru, cu fața lată, mai în patru colțuri, cu nas tâmp, buze late, ochi negri, mari, dar cufundați în cap, mustața și sprâncene dese, scurte, cu haine de spăhiă⁴⁾ — călăraș, cioareci roșii, largi, vâriți în cisme galbene — pieptar vânăt și mantauă albă împodobită cu pantlică roșie. — Cafean roșu

cu șnur galbăn la partea dreaptă, cu brâu cu 2 pistoale și 2 iatagane, iar la laturea stângă avea sabie lungă și încovoiată.

— Cine ești, de unde vii și ce bine mi-ai adus? întrebă Asan pe curier. Acela răspunse:

— Eu sunt spăhia Marud și vin dela Mostar, trimis de tatăl tău Aga, să-ți spun, că armata turcească a bătut pe venețiani și Sultanul cu marele vizir și toată armata sunt în cale către Bănat să întimpine oștirea împărătească, care s'a adunat sub prințul Eugen de Savoya; și mi-a zis Aga să aduni toți turcii pe lângă tine și să stai gata, ca să dai năvală și tu, precum vei primi alte porunci, după cea dintâi bătaie. Și această piele ți-a mai trimis-o — zise curierul și scoase din traistă de sub manta o piele de fiară sălbatică și desvălindu-o Asan cu grabire, aruncă ochii pe unele semne, ca de scrisoare turcească, măzgălite cu culori roșii pe partea dinlăuntru a pielei.

Din fața și ochii lui Asan se putea ceti îndestulirea sa cu cele înțelese din semnele de pe piele. Și când fu gata cu cetitul își frecă mâinile și zise:

— Bine, bine, voinicule, Alah să te îmbătrânească tare și sănătos. Ține pungulița aceasta cu bani. Așa știri bune cum tu mi-ai adus merită bună plată. Mulțămesc, — și acum mergi de te ospătează. Ciăpcă, Ciăpcă,

strigă Asan după sluga sa, bătând tare în palme. Iar lui Ciapca, care deodată se arată în uşe, îi porunci:

— Acestui brav spăhiă, toate după plac să i le faceţi. Auzi? toate! Să-şi aducă aminte cât va trăi, că a fost oaspele meu. Iar tu, Ciapco, după ce ai aşezat curierul, să vii că primeşti alte porunci.

Curierul şi servitorul ieşiră, iar Asan rămase singur în odaie şi ridicând mâinile către cer zise:

-- În sfârşit, preamărit să fie marele nostru profet. Acum am putere asupra capului lor. Acum răsuflu mai uşor. Să văd dat din cale pe potrivnicul meu, pe Nincu, apoi Bălu e neputincios. Stan Oprea, oberenez, sub mâna mea. Ah Zoe! clipita în care te voi putea avea, numi a mea, mă va renăşte.

Servitorul reintră cu vorbele:

— Stăpâne! preotul Moise cere să dai voie să facă slujbă lui Nincu şi Partenie în închisoare; zice că e postul lui Sân-Petru şi trebuie să-i cuminece.

— Poate părintele Moise să le facă slujbă câtă vrea, ba dacă mai cer ceva arestanţii să li se facă toate pe voia lor.

Servitorul căscă ochii plini de mirare şi de groază, că ştia că numai celor în pregătire de dus la moarte li se împlinesc toate.

— Ce te sglâmboi,⁴⁰⁾ boule! răcni Asan! Fă ce-ţi spun şi nu cugeta. Trimite apoi

pe Carafa și Mustafa, bravii mei ostași, căci am porunci și pentru ei.

Ciapecă ieși și deschise ușa turnului pentru preotul Moise, unde era închis Nincu și Partenie, apoi merse și la cei doi ostași ai lui Asan și-i trimise la stăpânul lor.

Asan a depus fesul și cu degetele rărite, spulberându-și părul, căleă gânditor prin odate. Carafa și Mustafa intrară încetinel în casă, încât Asan numai când se întoarse cu fața către ei îi zări.

Aceștia îl salutară după obicei, cu trupul plecat, atinseră cu 3 degete dela mâna dreaptă colțul stâng de jos al mantalei, apoi buzele și fruntea.

— Ne-ai chemat, stăpâne! Poruncește!

— Ședeți, zise Asan și se trânti pe oțomană, iar cei doi ostași se încoveligară⁽¹⁾ pe covorul întins pe padimentul chiltei.

— D'am chemat, urmă Asan, să ne sfătuim, căci așa mi-a zis tatăl meu, Alah fie cu el! — când am vreun lucru mare de făcut să mă înțeleg cu voi.

— Ascultăm; ce ar fi? întrebă Mustafa; Asan scoase pielea de fiară sălbatică, o întinseră pe podele și zise:

— Vedeți, tatăl meu întărește „tăierea capului lor“. Viața lui Nincu și a lui Partenie e în mâna voastră. Voi știți cât rău pentru mine e legat de viața acestor necredincioși. Ce vreau să știu dela voi e: Când și cum gândiți să isprăvim cu ei?

— Să le tăiem capetele mâne chiar, în piață, zise Carafa, ca și alții să se înspăimânte, ciurda de ghiauri! Atunci orice poruncă ne vor împlini fără șovăire.

— Mi-e frică că se adună lume multă și noi n'avem mai mulți decât 30 de ostași, zise Mustafa; și dacă vor sări asupra-ne pentru Nineu, fiul celui mai de frunte om din oraș, atunci...

— Și de vor fi auzit! așa că vouă vă pot spune, adause Asan, precum mi-a trimis vorbă tatăl meu, că împăratul Austriei se gătește de bătăie contra sultanului, atunci din o mică gălăgie — se poate naște o răsccoală — mare.

— Dacă stau lucrurile astfel, atunci facem altecum, replică Carafa.

— De pierit trebuie să piară, cât mai curând. Scopul e să le strângem viața.

— Atunci să-i sugrumăm în arest.

— Așa va fi mai bine, întăriră Asan și Mustafa deodată. Să nu facem sgomot. Dar trupurile lor să le înfundați în saci și în fiecare sac să puneți câțiva plumbi de tun și să-i aruncați în Timiș.

— Bine, stăpâne! Și când să facem așa? întrebă Carafa.

— Încă azi noapte, zise Asan; de loc după miezul nopții; primiți voi și încă doi încrezuți straja cetății și când toți dorm, voi intrați, isprăviți și veniți barem unul să-mi

dați de știre. Eu vă aștept, ca să pot dormi liniștit.

În seara acelei zile moș Bălu și Niță Preda stăteau răzimați pe podul cel mare din Lugoj și nu grăiră nimic. Deodată ieșiră de sub pod două luntrițe și pescarii, simțind greutate în mreaja acățată pe 2 ruzi, iute, iute abătură luntrile laolaltă și ridicând mreaja, răsturnară peștii prinși în luntri și apoi mreaja iar o cufundară și se îndepărtară pe cât de lată le era mreaja, așa plutind lin și tăcut pe Timiș la vale către cetate.

Moș Bălu și ortacul său, văzând luntrile își luară noapte bună și șoptind unul altuia mereu „Doamne ajută“, se îndepărtară către casă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

XI.

Cât năcaz și câtă durere împrăștiau turcii între locuitorii dinafară, dar de aceea ei totuși își mai țineau sufletul, puțința de a se mai scuti și nădejdea de a fi eliberați.

Cum gemeau însă Nincu și Partenie în întunerecul închisoarei din zidurile cetății! Zi și noapte sub cheie, căpătau numai rar de mâncare și mai mult li se aruncau numai rămășițe, iar apă li se dădea într'o cantă¹⁾ spartă, ca la câni.

Nici o mirare, că Partenie, pe care l'au băgat bolnav în închisoare, nu-și putea veni în fire, iar din fectorul fălos, vesel și vointic,

precum era Nincu, înainte de a fi prins și aruncat în robie, au rămas numai formele alese și frumoase ale trupului său, dar fața-i era suptă, galfedă,⁴²⁾ ochii cufundați în cap, împăienjeniți și spatele plecat. Căci pe lângă suferințele sale trupești și sufletești, pe lângă durerea sa pentru tatăl său și dorul ce îl neliniștea pentru Zoe, iubita sa, mai avea Nincu să grijească și de Partenie, care foarte mereu⁴³⁾ își putea veni în fire și pentru greutatea boalei și pentru locul nepotrivit, pentru a fi căutat și grijit la astfel de boală.

Dar — gândea Nincu — Partenie pentru noi, pentru tatăl meu și-a jertfit sănătatea, că luptându-se cu focul dela casa noastră, a picat în această boală, mă trage deci inima și trebuie să-l caut, ca barem câte zile mai are să le aibă fără chin și fără suferință.

Și Dumnezeu i-a ajutat. Într'o Vineri dimineața, din săptămâna a doua a postului Sftului Petru, Partenie ridicându-se, ceru dela Nincu să-i deie cioarecii și durușiu⁴⁴⁾ — căci se simte în stare de a le îmbrăca și a se scula. Nincu îi împlini cererea cu plăcere și îi ajută la îmbrăcat.

Partenie făcu 2—3 pași prin îngusta închisoare, dar iar se întoarse la culcușul său — că era prea slab. Așa sunt bolnavii, că-rrora li s'a urât de zăcut, când încep a li se ivi cele dintâi puteri, se cred destul de tari a părăsi patul. Dar se înșeală, — așa se înșeală, — așa se înșeală și Partenie.

— Dezi, Nincule! zise Partenie — nu pot! am slăbit de tot. Cine știe nu mi-or putrezi oasele aici și mai că-mi poftesc moartea, că mai bine mort în groapă rece, decât viu — dar îngropat în zidurile robiei.

— Nu păcătui! — zise Nincu. Aibi nădejde în Dzeu! nu vezi că ai prins fire? Deodată nu-ți poate fi bine de tot, ei mereu, mereu. Liniștește-te și nădăjduște, atunci și sănătatea mai iute ți vine.

Clonț! Clonț! sună zarul ușii.

— Ce să fie? strigară deodată prizonierii. Și abia săriră în picioare și iată Ciapca, sluga lui Asan, cu doi ostași înarmați intrară în închisoare și după ei preotul Moise, cu cartea sfântă învâluită în patrafir, subsoară și cu sfintele taine.

Ca și când ar sta însuș Dzeu înaintea lor, așa i-a sângerat prezența sfântului părinte pe sărmanii prizonieri. Știau ei: când intră popa la robi cu sfânta cuminecătură li se apropie sfârșitul zilelor.

Câteva minute atât părintele Moise, cât și Nincu și Partenie stătură neclintiți, ca și înțepenii de uimire.

Aceasta chiar și pe ostași i-a mișcat. Părintele Moise știa, că nu pentru moartea și perirea lor a venit, ci din contră pentru viața și scăparea lor, se scutură mai nainte de surprindere, pășind apoi lin cătră robi, le zise:

— Dragii mei! Asan, fiul comandantului, a ascultat rugarea mea, ca să-mi deie voie să vă fac în acest post al Sftului Petru o slujbă pentru mângăierea voastră creștinească și dacă voiți, să vă și împărtășiți cu sfintele taine. (Aci le făcu părintele cu capul, dându-le semn, ca să ceară sfta cuminecătură.)

— Dă mulțămim, sfinția ta, zise Nincu, că v'ați ostenit — și îi sărută mâna și după el Partenie — și ne rugăm ca să faceți sfta slujbă și să ne și cuminecați, că barem de îndurarea cerului să fim pregătiți.

Părintele Moise începu sfeștania și o sluji și isprăvi cu toată plavia. După aceea luă pe Nincu într'un colț al arestului, ca să-și mărturisească păcatele, neascultat și neauzit de nimenea, decât de el însuș, ca alesul tatălui ceresc. Preotul îi puse întrebări, șoptindu-i la ureche, îi ascultă răspunsurile, ș'apoi iar îl întrebă și iară, și iară, încât mărturisirea lui Nincu ținu aproape un pătrar de oră. Apoi îngenunchiă Nincu și părintele, punându-i patrafirul, ceti rugăciunea de deslegare.

Asemenea urmă și cu Partenie, dar cu el fu părintele mai iute gata.

Dupăce a isprăvit preotul slujba se îndreptă cătră robi cu cuvinte de mângăiere, apoi, binecuvântându-i, părăsi tristul lor locaș.

— Mă simt mai ușor, după sfânta cuminecătură — zise Partenie cătră Nincu, dupăce au rămas numai singuri.

— Cred și eu! Și încă să mai știi ceva — șopti Nincu încet lui Partenie la ureche, că tot le era frică, că chiar și zidurile groase ale închisorii vor avea urechi.

— Ce? întrebă Partenie.

— Uite! Vezi cartea asta? — zise Nincu, arătând o scrisoare lui Partenie.

— Văd, răspuse Partenie. — De unde o ai?

— Părintele Moise, când mă întreba de păcate, mi-a spus să pun mâna din jos de patrafir, la locul, unde e a treia cruce jos, acolo, într'o crepătură, să pipăi și voi simți o hârtie. Să bag mâna în crepătură și scoțându-o să o arun: la mine în sân, încă până stau jos în genunchi, sub patrafir, ca să nu zărească ostașii, ceice erau de față. Așa am făcut și iată-o! Să vedem ce-i într'ânsa.

Nincu ceti pentru sine scrisoarea și-i spuse apoi toate și lui Partenie; și i-a spus și altele, tot ce i-a spus părintele, după întrebările de mărturisire. O înseninare înveseli fața prizonierilor, cari prinseră nădejde de scăpare.

Peste zi li s'a adus mâncare mai multă și mai bună; dar ei nu știau ce să gândească de această sfântă zi de Dineri. Ori mult noroc pentru viitorul lor le va aduce ori că e cea din urmă a vieții lor.

Seara pe la 8 ore au simțit locul groapei de sub pământ în arestul lor și Nincu până la 10 ore a fost gata cu scobitura mai de-

parte și la 11 noaptea era și el și Partenie la gura găurii cetății dela Timiș și așteptau semnul luntrașilor.

Căci a zis preotul: când veți zări scăpărarea cremenei pe apă să știți că luntrașul a rămas culcat în luntre. Dacă semnu să ieșiți de sub zidurile cetății, fiindcă atunci straja de pe zidul cetății și-a îndepărtat căutătura dela locul unde stau luntrile și scăparea e sigură.

— Timpul trece, gândea Nincu — se apropie miezul nopții. La 12 ore se schimbă straja, vin ostași odihniți și treji. De nu scăpăm acum ni-e stânsă viața. Locul pe unde am străbătut nu-l mai putem astupa, se va descoperi și vom fi puși în gros, până la ziua de pierzanie.

— Ah! Ce văd! esclamă Nincu, tresărind, căci văzu o scilipeală lucitoare, ca un punct roșu, în întunerecul de pe suprafața posomorită a Timișului. — Odată, de două-ori, de trei-ori. Vino Partenie — zise Nincu și se puse pup, iar Partenie, care era prea slab de a merge pe picioarele sale, cuprinse pe Nincu de gât cu amândouă mâinile. Nincu îl ridică în spate și, încârligând mâinile după picioarele lui, porni mereu până la luntre. Pe Partenie îl lăasă ușor într'unul, apoi legă această luntre de cealaltă, în care sări el și se slobozi la vale, plutind încunjurat fiind de întunerecul și tăcerea nopții.

Cinarul, care aștepta, teși pitiit la țăr-muri și se pierdu prin stradele încălcite dim-přejural cetății.

La Cotul Diaconului, moș Bălu aștepta întins pe iarbă, cu Dionisie Drilea, luntrașul din Lugojel, sosirea luntrilor, cu scumpa și dorita povară. Erău foarte neliniștiți de îndelungata întârziere.

— Iată-i, șopti Dionisie, a cărui ochi erau dedați și cunoseu la o îndepărtare mare apropierea luntrilor, dar mi se pare că e numai un om. Să nu ne mișcăm. Nu cumva va fi vreo cursă sau altă primejdie?

Luntrile pluteau lin, legănate de undele apei, până la colțul stâng al țăr-murului dela Cotul Diaconului. Aci opri Nincu luntrile și eșind la țăr-mure le legă de o tufă, apoi căzu în genunchi și-și făcu cruce de trei ori și când zise:

— Doamne ajută! tatăl său, moș Bălu, sări și-l îmbrățișă cu dulce.

El întrebă de loc: — Unde-i Partenie?

— În cealaltă luntre, răspunse Nincu, sărutând mâna părintelui său. E încă cam slab, tot de după boala lui; trebuie să-l aducem pe brațe.

Eremie mână cocia acoperită cu cort, care sta în apropiere și dupăce așezase mai 'nainte pe Partenie — se sui Nincu și tatăl său, luându-și sănătate bună dela Drilea, pescarul, și luară drumul cătră Arad.

XII.

Miezul nopții a trecut de mult și unul și două ceasuri. Asan stătea îmbrăcat în odaia sa și din când în când arunca în partea cea de cătră turnul cetății câte o privire neliniștită. Nu se arătă nimeni.

— Ce-o să fie? Nu cumva nu i-au putut birui? S'a făcut poate sgomot și trimișii mei s'au lăsat pe altă dată! Ce păcat ar fi, — mormăi Asan, mușcând în țiga de chihlimbar galbin a ciubucului său și slobozind fum gros și des pe amândouă sfârșituri ale buzelor și pe nas, de abea se vedea în chilie de fum. — Ah! acum paremi-se că se aud pași de om.

Sunt două ore și un sfert. Două umbre de om se furișează repede pe sub fereastră.

— Ei sunt! Asan alergă la ușa și, deschizându-o, zări pe Caravan și Mustafa, cari se apropiară în vârful degetelor de odaia lui.

— Ce-i? șopti Asan.

— Gata, răspunse Mustafa cu ton gros.

— Alah cu voi! răspunse Asan, mulțămît și închise ușa.

Cei doi ostași se depărtară cătră cealaltă parte a cetății, unde le era locuința și intrând în odaia lor, închiseră ușa și fără să facă lumină, căutară sperioși împrejur.

— Ce o să se aleagă de noi? zise Caravan, tremurând tot,

— Taci ! îl opri Mustafa. Ce putem face ? Nimenea nu știe nimic. Să-i fi spus lui Asan că nu i-am aflat în arest, nici pe Nincu și nici pe Partenie, că am aflat numai urmele pe unde au fugit, capetele noastre și ale păzitorilor ar străji dimineața, înțepate pe zidurile cetății. Așa însă, Nincu și Partenie nu-s. Gaura de pământ pe unde au eșit, am astupat-o. Asan îi crede morți, cufundați în apă și fugarii nu o să se mai arate, căci a doua oară nu-i scapă nici dracul din gaura morții. Taci și nici nu mai gândi la cele întâmplate. Culcă-te și dormi, dacă poți.

XIII.

Lupta dela Patruvaradin dintre turci și austriaci s'a terminat la August 1715, rămânând stindardul împăratului Carol al III-lea, tatăl neuitatei împărătese Maria Terezia, învingător ; și soarele eliberării poporului bănățean de sub jugul turcesc s'a înălțat în aceea zi memorabilă, ca să lumineze în vecei.

Câmpia lată, dimprejurul cetății Petruvaradin gema de cadavre, cete de corbi se săturau, cronecănind, din nenumărate jertfe ale celei mai glorioase bătăi, ce a eluat împăratul Austriei prin geniul de beliduce a nemuritorului principe Eugen de Savoya și brațele viguroase ale ostașilor, poporului și aliaților setoși de gloria luptei.

Poporul doritor de libertate și de secol turtit sub jugul păgân, a pus la stăruința lui

Radu Bălu și a ostașilor săi peste 6000 de voluntari, provăzuți cu de toate, în ajutorul armatei împărătești. Aceia au luat parte în această luptă sub conducerea fiului său Nincu, iar dânsul a rămas cu bătrânii în cetatea Aradului și de-acolo se îngrija necontentit de toate cele de lipsă luptătorilor.

Turcii, înfrânți cu desăvârșire, o prinseră la fugă către cetatea Belgradului, dar cavalerimea împărătească și voluntarii îi urmăreau neîntrerupt din toate părțile.

Aga, comandantul cetății Lugojului, care s'a luptat în aripa stângă a turcilor, văzând lupta pierdută, s'a rupt cu o ceată de spahii mai de timpuriu și nu a stat până aproape de râurile late de lângă Panciova. Aici li se îngreună fuga; caii oboșiți se cufundau în noroi până în pânțele și gâfâind greu, abea se mai puteau mișca. Prin această împiedecare în tot momentul puteau să-i ajungă trupele oastei învingătoare, cari îi goneau.

În sfârșit, cu numărul ostașilor și cailor înjumătățiți, ceata turcească totuș a ajuns la pământ uscat, aproape de o pădure.

Aga, supt de foame și oboseală, căuta jalnic la desperata sa ceată și văzându-le fețele galfede, ochii împăneniți, — cum cădea acum un călăreț după cal — acuși un cal de sub călăreț și nici unul, nici altul nu se mai scula.

— Toate sunt pierdute, acum e gata cu noi, oftă Aga amărît. Mare profet! ce să va

alege de Asan, unciul fiu iubit al meu? Singur între urghisiții de ghtauri.

În mijlocul îngrijirilor, în primejdia cea mai mare, inima părintească — uită mărire, țară, sultan, viață și din simțirea tâmpită prin cruzime, numai grija nestrânsă pentru fiul său a rămas.

Așa e natura și la ture și la creștin și la toată ființa cuvântătoare.

Chimir, adjutantul lui Aga, un puternic și rezolut, care nu s'a deslipit nici un moment de stăpânul său, auzi cuvintele de durere ale lui Aga, pentru fiul său, dar nu cotează a zice nici un cuvânt; căci nu afla vorbă cu care ar putea mângăia pe nefericitul său stăpân, privia însă cu atât devotament și compătimire, încât părea că zice:

— Ori ce serviciu ai cere dela mine, stăpâne, îl voiu împlini.

— Chimir! zise Aga, nu avem timp de pierdut. Să căutăm a trece Dunărea, până nu înoptează, căci de ne ajung gonitorii și noi, câți am mai rămas, suntem fii ai morții. De apărare, nici vorbă.

— Plecăm stăpâne! Șase călăreți am trimis înainte, să caute drum potrivit prin pădure.

— Bine, dar — întrerupse Aga. — Dar... Asan, Asan! Ah! credeam că va fi mai bine scutit în cetate și acum mă căesc de moarte, că nu l'am luat cu mine. Să mor lângă el, să-l văd până închid ochii.

— Asan? stăpâne, dacă-l crezi în primădie, să-l vestim despre soarta noastră și să-l facem să plece și a se uni cu noi.

— Ah! să-l vestim! Dar cine? Cine va cuteza a trece acum printre străjile oștirii învingătoare, printre sate și oameni vrăjmași nouă? Cine?!

— Eu, stăpâne! răspuse Chimir hotărît. M'ai ridicat din pulbere, mi-ai dat viață nouă. Eu îmi pun viața mea jertfă iubirii tale părintești, eu mă prind singur să merg și să-ți aduc pe Asan.

Aga îmbrățișă pe bravul său adjutant și sărutându-l pe frunte îi zise:

— Mohamedă să te păzească și de nu voiu vedea pe fiul meu, această sărutare dă-i-o, ca cea de pe urmă, din partea celui mai sdrobotit părinte.

— Speră în puterea iubirii tale, și Alah va fi îndurător. Comandă-mi acum încotro să apuc și unde să vin cu Asan?

— Mergi, iubite, la Lugoj și de-acolo apucați pe sub dealuri, pe la cetatea Șdiorei, pe la Peșterea, Caransebeș, Mehadica și treceți la Craiova. Eu merg la Belgrad, de-acolo la Vidin și din Vidin vă trimit om la Craiova, să vă aducă unde voiu fi eu.

Chimir sări pe cal și salutând plecă cătră Vârșeț, iar Aga cu ai săi apucară prin pădure cătră Dunăre. Cam la apus de soare începu pădurea a se zări în lumină mai vderoasă, se arată sfârșitul pădurii.

Când se ivi ceata turcească în linia pădurii un strigăt înspăimântător: — „Hurah, împăratul să trăiască“, răsună din gura câtorva sute de voluntari români, cari stăteau la pândă în fața pădurii și ca lei năvăliră asupra fugarilor turci.

Aga comandă cetei sale să se retragă în pădure, dar țărani înarmați se luară după ei, în frunte cu un tinăr sdravăn, care nu-și lua ochii dela comandant și îndreptând cursul calului său, suci drept către Aga și cu sabia scoasă strigă:

— Stăi câne! să-ți mănânc zilele!

Aga stătu locului și precum se apropia vâtaul voluntarilor de dânsul, tot mai tare se înspăimânta, iar când se apropie de tot, ridică mâinile, tremurând ca de frigurile morții și strigă:

— Au înviat morții: Nineu! și căzu de pe cal.

Da, Nineu era, feciorul oberenezului Bălu, cu ceata de voluntari din părțile Lugojului, ridicată din voința și puterea poporului.

Toți voinicii, unul ca altul, cari au luat parte și la lupta cea mare și câți au mai rămas, urmăreau la porunca generalului împărătesc oastea bătută a turcilor, ca să curețe țara iubită și de sămânța lor, — precum le-a întărit oberenezul Bălu, când i-a pus în mișcare.

Cetalalți ostași români tălau, omorau la turci în toate părțile și după ce nu a mai

rămas păgân în fața lor, strângeau săbiile, iataganele și piștoalele frumoase, rămase pe câmpul de bătaie.

Nincu lăsă viața amorțitului Aga, porunci însă să-l lege și luându-l ca prizonier, porniră, conform ordinului, spre Biserica-albă.

XIV.

De toate acestea Asan nu știa nimic. El se legăna în cele mai dulci visuri. Pe rivalul său Nincu îl ținea dat din cale, pe tata lui Nincu, pe Radu Bălu, îl ținea fugar, Stan Oprea, oberenez, în serviciu public, Zoe, rece cătră Dămian.

— O zi-două, gândea Asan, și-mi cădea în brațe. O mai las, — zicea el, zimbînd cu plăcere, de durerea ce-i va cășuna. O mai las până i se uscă lacrimile după Nincu, că greu a sguduit această știre pe frageda ființă și nimeni încă nu a putut opri mărgăritarele de lacrimi, cari izvoresc cu atâta putere și neîntrerupt, încât ți-e frică, că i se vor scurge și seca chiar și ochii. Cine va mai fi călărețul acela, ce trece podul de cătră partea nemțească? — zise Asan, privind pe fereastra de cătră meazănoapte a odăii sale.

Asan și ieși la poarta cetății și venind călărașul mai deaproape, strigă:

— Chimir! Bravo, Bravo, Chimir! adjutantul tatălui meu! Bravo! strigă Asan, plin de bucurie.

Chimir a rămas nemișcat și posomorît, ceea ce a făcut pe Asan să priceapă că nu-i bine.

Asan, trezît din prima bucurie, întrebă pe Chimir:

— Unde e tată meu?

— Nu știi, fu răspunsul sec a lui Chimir. Te rog Asan, să mergem înlăuntru, căci cele ce am a-ți spune numai între 4 ochi am a-ți le împărtăși. Și dându-și calul obosit unui slugă, plecă alături cu Asan, trist, cu capul plecat și îi mai zise până a nu intra în casă:

— Fii bărbat și la ori-ce rău fii pregătit, Asane! Ești fiiu de beg. Și se pierdură înlăuntru cetății, în despărțăminte comandanului.

După nimicirea cetei turcești Nincu se întâlnește cu comandantul cetății Aradului, între Biserica-albă și Dârșeț și după ce l-a predat pe Aga ca prizonier, a primit ordin să meargă acum cu ai săi la Lugoj, să nimicească garnizoana turcească din cetate și după aceea, întregindu-și șirurile cu voluntari noi, câți va putea ridica din popor, să alerge la Timișoara, căci — zise comandantul, această cetate mie mi-e dată să o curăț de turci.

Nincu cu ai săi pleacă spre Bocșa și după puțină odihnă, când se gătea de plecare, chinezul orașului îi alergă înainte și zise:

— Grăbiți lugoșenilor acasă, că ieri noapte a sosit știrea, că Asan, fiul coman-

dantului cetății din Lugoj, a jefuit biserica și poporul, a luat tot aurul și argintul cât a aflat și a făcut rob popor mult, îndeosebi tineri și tinere fete, a fugit pe drumul Șdioarei spre Turcia.

— Așa? zise Nincu. După ei numai, copii! și o luă spre Ezeriș, Prebul, Caransebeș și seara au și fost în Caransebeș. Acolo încă nu s'a simțit trecerea turcilor.

Nincu vesti tuturor marea mângâiere și învingere a oștirii împărătești și ordinul fu primit de a ridica voluntari cât de mulți.

Sebeșenii trimiseră în toate părțile oameni încrezuți ca să ridice poporul și ca să afle de caravana lui Asan.

La miezul nopții a și venit știrea, că Asan e în Mărul și jefuind și prădând se gătește dimineața să plece înainte.

Nincu sări în sus și zise:

Care e om și creștin să-mi urmeze și încălecând pe cal, plecă fără să privească înapoi. Toți îl urmară și din Sebeș 60 de grănițeri și pe drum câți fugari prigonii de turci îl vedeau, auzind că merge contra turcilor și că vine dela învingerea cea mare peste turci, toți se înrolau în ceata lui Nincu.

Erau zori de dimineață. Razele zorilor de foc semnalară apropierea maiestoașă a Aurorei. Nincu își opri calul pe deluțul de-a stânga satului și luptătorii săi se adunară cu grabă împrejurul lui. Era o ceată de voinici cu inima curată, însuflețiți pentru

credința și legea strămoșească, bucuroși de lupta în care își pun viața; căci binecuvântarea părinților, fraților, surorilor și a neamurilor, a împăratului și a tatălui ceresc le încălzea pieptul și învârtoșa brațul.

— Mergi Pavele cu un grănițer și caută unde sunt turcii. Nu zăbovi.

Pavel ascultă și se furișă la vale către sat și se pierdu prin grădini. Nu trecură nici 10 minute și o pușcătură sună în mijlocul satului.

Nincu comandă: „pe foale, copii“ și toată ceata s'a întins pe foale.

În sat e tăcere adâncă; numai câte un „Au Doamne“ sfășietor spărgea din când în când liniștea și deodată văzură că turcii se apropie de deluțul, pe care erau postaji voluntarii.

Nincu, văzând că turcii sunt mulți la număr ca să-i poată atăca deodată din 2 părți, porunci unei părți mai mici a armatei sale, să se retragă pe sub coasta dealului, în tăcere și să între în sat; iar când vor auzi cele dintâi pușcături să iese în spatele turcilor prin sat și să i atace și după ce se vor apropia bine, Nincu cu ai săi din deal, vor susținea lupta încet, chiar și cu retragere.

Cam la un pătrar de oră 6 călăreți turci, avantgarda armatei lui Asan, eșiră din sat, apoi după un interval se ivesc ca la 100 de călăreți, apoi pedestrime. Mai mult nu se vede.

O pușcătură troznește și unul din cei 6 turci cade. Ceialalți 5 opriră caii, apoi se întoarseră la trupă. Toți călăreții turcești se puseră în mișcare și tot mai pintenând caii făceau drept cătră dealul de unde a venit pușcătura. Când se apropiară de poalele dealului, cinci pușcași bine postați pușcară deodată și 5 liște turcești se tăvăliră după cai. Ceialalți, sbierând sălbatic „Alah!“ se repeziră la deal. Pedestrașii lui Nincu îi jumătățiră cu o salvă puternică și așteptau cu baionetele pe pușcă. Se începu lupta piept la piept; dar bărbăția și rezoluțiunea bravilor voluntari respinse cu eroism atacul turcesc și restul nemernicilor începea a se retrage. Într'aceea însă pedestrima din vale văzând, tovarășii săi în pericol, alerga cu pași repezi în ajutorul lor.

Nincu lasă să sufle retragerea, căci din sat nu se auzea încă nici un semn de atac.

Dar pedestrima turcească, dela mijlocul dealului deodată se întoarse și iar o luă fuga în vale cătră sat.

Chimir alerga în calea lor și chema pe toți luptătorii turci îndărăt, căci prin atacul dinapoi a detașamentului lui Nincu toate comorile erau în primejdie. Selavii, fetele și viața lui Asan pierdute.

— După ei, voinici! strigă Nincu și se repezi cu iuteala focului.

Turcii abia acuma văzură că atacul a fost întocmit de amândouă părțile și ei sunt

strâmtorași între două focuri. După o scurtă, dar aprigă apărare, căutarea să spargă șirurile celor ce i-au atacat din sat, ca prin strădele din sat să poată scăpa mai ușor. Această manevră le-a succes turcilor și toți o luară la fugă, încotro putură.

Șirul de sclavi, comorile și arme nenumărate rămaseră în mâinile voluntarilor.

Toți erau veseli și fericiți de învingere, numai Nineu căuta cu ochii de vultur pe Asan, fiul comandantului, pe care-a voit să-l piarză, dar pe care nu-l putea afla.

— Mi-a scăpat vipera, strigă Nineu furios, mușcându-și buzele. Tot nu mă las! Apoi dădu ordin să se desfacă lanțurile amărăților sclavi și să-i adăpostască.

Puse strajele de lipsă pe toate dealurile, dând ordin, că ori-ce turc vor prinde, să-l lege și să-l pună sub strajă, până se va reîntoarce el. Și luându-și soții Nineu eși din Mărul spre răsărit și dădură pintonii cailor și sburară înainte.

— P' aici, nene Nincule, a apucat, strigă o țigancă, care i-a oprit calea. Știu că cauți pe Asan și pe...

— Pe el, babo Stanco, dar cum de ai ajuns pe aici?

— M'am ținut de bieții robi. Le-am mai dat apă și le eram de ajutor. Dar mai cu seamă pentru Zoe.

— Cum, și Zoe e între sclavi?

— Acum nu mai e, că Asan a luat-o cu el. A luat-o cu el — zise Stanca și arătă cu mâna cătră răsărit — și s'a dus spre munți.

Nineu nu mai zise nimic, ei cu îndoită iuteală grăbi, cu soții săi, ca și când ar fi avut aripi, mort de frică, că nu va mai ajunge pe contrarii săi.

Caii sforăiau turbaji și tropoteau puternic.

Munții sunt mari și căile ascunse.

A trecut aproape un ceas, de când alerga Nineu, în fruntea cetei sale voinice, după fugarii turci, dar nici de urmă de om nu au dat. Nerăbdarea lui Nineu creștea la tot pasul. Așa e: când te crezi mai aproape de aceea ce dorești, — când după atâta luptă și chin se credea Nineu aproape de iubita sa Zoe, — atunci mai iute i se vârî frica în inimă.

— Dar dacă, totuș, nu o voi găsi, dar dacă a pierit sau a ucis-o? — se gândi el.

Scopul bun însă poartă pe cei drepti pe urmă bună. Nineu și tovarășii săi cu bărbăție de leu pășeau tot înainte. Deodată, la capetele duor aripi de munte, un strigăt ca de goană de lupi sfășia aerul:

— „Ține măi! Ține măi!“ se aude din vârful unui deal la celalalt și de-acolo răsună înapoi tot: „Ține măi! Ține măi!“

Nineu și ai săi, îndreptând privirea spre vârful dealurilor, văzură două cete de

păcurari, cari ridicau ca de amenințare bâte, furci și topoare, le făceau să văjeie în aier, strigând neîntrerupt: „Ține măi! Ține măi!”

Românașii voinici se opriră ca să des-chilenească ce e. Puțin stătură și Nincu, arătând cu mâna dreaptă spre vale, zise:

— „Iată-i! Iată-i!. Din fundul văii, dintre dealuri se zăreau lăncile și fesurile unei cete de călăreți turcești, care se șilea să răsbească pe culme în sus.

Ciobanii, și ei negri de ură contra tur-cilor, le opreau calea.

Acum recunoscu Nincu că e pe urmă bună și cu repeziciunea fulgerului îndreptă pe ai săi cătră ceata turcească.

Ei îi atăcară dinapoi, păcurarii buiră la vale, amenințându-i în față. Încăierarea fu grabnică și se sfârși repede; că turcii, strâmtorați din toate părțile, începură a se despărți unul de altul, căutând să scape care cum putea.

Vre-o cinci călăreți turcești, din cei mai aleși, se deslipiră dela început de gloată și până se luptau ciobanii și și voluntarii cu turcii prinși, piept la piept, acei cinci călăreți erau, p'aici-p'aici să ajungă culmea dealului. Nincu era însă cu gândul mai mult la Zoe. Nincu, care ar fi cinstit viața tuturor turcilor pentru Zoe vie, căuta, ce căuta pîntre șirurile luptătorilor, dar nu afla ce căuta.

În neliniștea, nerăbdarea și frica sa însă, el zări mai înainte pe cei cinci călăreți tur-

cești și dând pinteni calului său, își îndreptă pașii drept spre ei.

O pocnitură de pușcă se auzi din deal. Calul celui din fruntea celor cinci turci căzu în genunchi. Călărețul ture sări în grabă pe alt cal și fuga.

— După ei copii! strigă Nineu.

— El e, Asan, strigă Pavel; mânca-i-aș sufletul. Și-i luară la goană.

După coama dealului însă se începu o pădure deasă. Cei cinci turci apucară care încotro prin pădure.

XV.

După un restimp de jumătate de oră, românii se reîntoarseră dela urmărirea lor. Doi turci au fost prinși. Era Cavarani și Mustafa, ceice aveau odinioară poruncă să sugrume pe Nineu și pe Partenie în arestul din zidurile cetății Lugojului.

— Legați-i și să mergem, strigă Pavel către un tovarăș al său, că ce'alalți poate că au scăpat!

— Dar unde-i Nineu? Nineu!

Nineu, care apucase pe urma lui Asan și p'aci-p'aci era să pună mâna pe el, fu prevenit de Asan, că recunoscând pe Nineu și știindu-l mort, se credea urmărit de însuș moartea în chipul lui Nineu și mai bine decât să-i cadă în ghiare, scoase pistolul dela brâu și și-l slobozi în gură, încât i-se sfărâmă capul și căzu mort la pământ.

Nineu dete poruncă unuia dintre voluntarii ce-l însoțeau să ia armele și tot ce e de preț după Asan, iar el se reîntoarce și ajunse cu mult înaintea lui Pavel și a ortacilor lor înapoi, în vârful dealului.

Era mâhnit de tot.

— Asan e mort dar unde e Zoe?

Doind să aștepte reîntoarcerea fraților săi s'a dat jos de pe cal.

Un cioban cărunt și gârbovit se apropie de Nineu.

— Bună ziua, căpitane, zise ciobanul.

— Bună ziua, moșule.

— Tu ai lovit calul turcului, ce căzu mai 'nainte? întrebă Nineu.

— Eu, domnule căpitan. Și te rog să vini până în vale, că pe calul, care a căzut, am aflat legată de șea o fată și e mai moartă. E româncă de-a noastră, poate că o vei cunoaște.

— Ah! unde e? zise Nineu, înspăimântat și alergă încotro arătă moșneagul cu băta.

Când a ajuns mai în vale, zări o ființă femeiască, întinsă pe iarbă.

— Iată-o, zise el și căzu în genunchi, lângă — Zoe, căci ea era.

La crămi de bucurie umezită ochii lui Nineu și cuprinzându-i capul cu amândouă mâinile, ea și când i ar fi frică, că o scapă iarăș, privind la ea cu toată fericirea, — o sărută pe frunte.

Zoe, ea atinsă de fulger, tresări, deschise încetișor ochii; privi tainic în fața lui Nineu, voi să-și ridice capul, dar îi căzu înapoi; ochii i se închiseră, un suris îi însenină fața galbenă ca ceara — și nu mai dete nici un semn de viață. Zoe, în spaima, frica și teroarea neîntreruptă, căzând deodată în fuga mare, a leșinat și nu mai știa de sine. E vie, ori e moartă? atunci îi apărură fața unui crezut mort. Da fi gândit sărmana Zoe, că e pe lumea cealaltă și vede acolo fața iubitului ei Nineu, despre care i-a spus Asan de nenumărate-ori, că e mort, că l-a ucis.

Ciobanul bătrân privea cu multă durere la Nineu și la Zoe, apucă mâna lui Nineu și zise:

— De nu veneam în grabă pieria biata fată. Calul rănit, de care era legată, de dureri începuse a se întinde și voia să se tăvălească. Acum e scăpată!

— Ce zici?! Ori nu vezi că nu se mișcă, nu arată nici un semn de viață!

Zicând acestea își plecă Nineu capul pe pieptul fecioarei și ascultă.

— Inima-i bate cu iuțimea baterii inimii mele. Ai dreptate, moșule! E încă în viață. Doarme. S'a gătat suferința! Dormi liniștită. Ai adormit în primejdia de-a intra de vie în mormânt și bun a fost Dzeu. Te vei trezi eșită din mormânt, la viață, în brațele celui mai fericit mire al tău. Moșule! ian strigă-ți

ortacii și căutați ramuri, nuele și frunze. lute, să-mi faceți un pat de purtat și să mi-l aduceți, că această fată e Zoe, fata oberenezului din Lugoj și pentru mine — de o voi vedea iarăș vie — e răsplata cea mai frumoasă, pentru tot ce am suferit.

Nineu căută în desagiile de pe calul căzut, al lui Asan și află o mulțime de bani și pietri scumpe.

În scurt timp patul fu gata și Pavel cu ciobanii așezară pe frunze verzi gingașul trup al Zoei. Patru ciobani tineri și voinici luară patul pe umeri și așa, în frunte cu Nineu, porniră spre Mărul.

Moșneagului cioban, care a rănit calul lui Asan, îi dădu Nineu atât pentru sine, cât și pentru ceilalți ciobani, o frumoasă sumuliță de galbini, din cei aflați în desagiile lui Asan, ca să țină minte și să aibă bucurie și el de ziua aceasta de izbândă și fericire pentru toți bănățenii și îndeosebi pentru Nineu.

XVI.

În comuna Mărul se strânsese lume multă.

Satele toate, vestite de învingerea românilor, alergau, cu mic, cu mare, ca să-și reafle unul mama, altul tata, unul sora, altul frații, nepoții și nepoatele, prinse ca să fie dusă în sclăvie la turci. — Și acum îi știau eliberați.

Apoi mulțimea de avere, scumpeturi, aur, argint, de prin bisericii policandre, sfeșnice, potire și tot ce a fost mai bun și mai frumos în totfelul de lucruri, covoare, oprege, țesături, boi, cai, junci, oi, toate erau grămadite în tabăra cucerită a turcilor. Fiecare cerea ce era al său. Ostașii lui Nincu însă puseră strajă și ziseră :

— Așteptați pe Nincu, căpitanul nostru, el va face rânduială și îndestulare tuturor.

Toți se rugau lui Dumnezeu să-l reîntoarcă pe Nincu și ai săi întregi și sănătoși.

Trec ceasurile dimineții, trece amiazăzi și Nincu nu mai vine. Abia pe la 4 ore după amiază se văzu ceata lui Nincu cum se apropie mereu, în paș, nu voinicește sburători, precum plecaseră. Și după ce s'a apropiat mai tare de sat și se putea deschilini patul purtat pe umeri ca un sierlu, de temere, că va fi unul dintre voinici sau chiar Nincu — mort, strigăte de durere, văetări și bocituri desperate umplură ulițele, dela om la om, dela năcăjit la năcăjit și mulți nerăbdători alergară în calea convoiului ca să vadă, cine e ? sau ce e ?

Intre cei dintâi, cari ajunseră la ceata lui Nincu, a fost oberenezul Stan Oprea, tatăl Zoei, pe care încă îl băgaseră turcii în fiare și-l aduseră ca sclav, ca să nu rămână nici o căpetenie în Lugoj.

— Să trăești, Nincule ! și Dzeu să-ți răsplătească vitejia, — zise Stan, întinzând lui Nincu mâna.

— Mulțămim, zise Nincu și porunci purtătorilor patului să se oprească. Apoi duse pe Stan Oprea la pat și desvălind fața Zoei îi zise: Primește-ți și fiica! Porumbul pe care l'am scăpat din ghiara uliului.

Stan se plecă pe pat, înădușit de lacrimi și suspine, căci o credea moartă pe Zoe cum stă neclătită, palidă, în haina mohorâtă, de care nu s'a deslipit de când auzise de uciderea lui Nincu.

— Liniștește-te, moș Stane, că nu-i moartă inima-i bate. E numai slăbită de suferință; lasă-o să se odihnească, să o ducem la muieri. Vor ști ele să-i facă de leac.

Stan nu putea să vorbească; sărută fruntea fiicei sale și lacrămile ferbinți ce-i isvoreau din ochi se rostogoliră pe buclele feței fiicei sale. Par'că ar fi fost de foc și de viață dătătoare acele lacrimi, că înroșiră fața Zoei. Ochii ei se deschiseră, își ridică capul și privind în ochii tatălui ei, Stan, strigă:

— Tată! tată! unde suntem? S'a dus Nincu! Unde e Nincu? L'am văzut. Eu l'am văzut.

— Iată-mă, scumpa mea! zise Nincu, pășind după spatele lui Stan, de unde privia la dânsa.

Zoe întinse brațele către el și-i prinse mâna, iar tatăl ei zise, binecuvântându-i:

— Nincule! Voinicule! ține-i mâna, ține-o de tot, fie de-acum a ta. Eu i-am dat viața

întâi, iar tu i-ai dat a doua viață, scoțându-o din gura morții și pe noi și țara noastră, mântuindu-o de păgâni.

Zoe se ridică din patul de purtat, în brațele lui Nincu, care nu o mai lăsa de lângă sine și pleacă spre sat.

— Așa-mi place! Și să fie eu noroc și într'un ceas bun dela Dzeu — strigă în capul satului țiganka Stanca, care grăbi apoi înainte, ca să vestească pe cei din sat de toate cele bine isprăvite de Nincu și românașii săi.

XVII.

Dela Dunăre până la Murăș și până 'n Tisa toți locuitorii răsuflară mai ușor, ca și când ar fi scăpat de sub o piatră de moară — scăpând de păgânii de turci.

Radu Bălu, fostul oberenez al Lugojului, nu s'a mișcat din cetatea Aradului, de când a dus pe Nincu, fiul său, scăpat din arest. A purtat de grije, ca armata împărătească să aibă tot ce-i trebuie și să se ridice cât mai mulți voluntari, pentru mântuirea poporului și a țării. Acum i-a venit și lui vestea de învingerea oștirii împărătești, de căderea în selăvie a lui Aga și fuga lui Asan din Lugoj. De loc porni cătră casă, dimpreună cu Partenie, credinciosul său slugă, de care nu s'a despărțit dela plecarea sa de-acasă. A doua zi, într'o Duminecă, cam pe la 8 ceasuri dimineața, ajunse în Lugoj. Din de-

părtare auzi boncănitul sărbătorese al campanelor⁴²). Pe strada Timișorii, pe unde a intrat în oraș, nu vedea decât ici-colea câte un copil mic sau câte-o babă bătrână. Om, muere, bărbați, juni, fete, nicăiri nu se arătau.

— Sărman oraș, sărman popor, suspină moș Bălu, gândind că afurisiții de turci i-au făcut pe toți selavi și i-au dus în robie sau i-a prăpădit.

Dar campanele tot sunau. — Deodată aude sunetele de bubuit neîntrerupt. Nu știa, e bubuit de tunuri din depărtare sau de tros-cote slobozite în apropiere. Radu, înspăimântat, ca să poată ști ce e, zise cărăușului să mâne la casa orașului.

— Ce e? Ce aveți? Ce se întâmplă, întrebă Radu Bălu pe un străjar, care sta în poarta casei orașului.

— Să trăești, moș Bălule! Poate nu știi! Azi vine Nincu! Cu toți lugojenii. Au biruit pe turci. Au scăpat pe Zoe și aduc toate bogățiile ce-au furat turcii dela noi.

— Bine că te-a adus Dzeu, să fii de față în astă zi de mare bucurie.

Radu Bălu își făcu cruce și zise;

— Mulțam ție, Doamne! și se grăbi acasă.

Apoi, luându-și haine sărbătorești și băful încovârligat în mână, porni și el spre strada Caransebeșului, în calea doriiților învingători. Când a ajuns în capătul orașului, la cumpănă s'a oprit, căci vedea apro-

piindu-se o litie și auzea cântări bisericești. Copiii dela școală deoparte, cu crengi de stejar, în mână, fetițele în altă parte, cu floricele. Prapori și steaguri, făclâii și rapide feciori cu clopoșele și unul un tier mare de argint, cu apă sfințită.

Preotul Moise, în sfilele de aur, de paradă, sub cerimea cea mare, pășia cu capul ridicat, în pași rari și cântăriți. După el veneau învățătorii și cântăreții, epitropii, fruntașii, bărbații și apoi femeile. Alături cu cerimea, în rând cu preotul, pășea Nincu călare, cătră care, din când în când poporul, cu mic cu mare, ridicând mânilor, cu ramuri de stejar și mărâmi albe, striga: Ura! Să trăiască!!!

Și par'că totuș nu-i era lui Nincu inima de tot la loc, așa credeau cei mai buni cunoscători de oameni, că citesc din fața lui. Par'că un gând tot mai munea inima lui.

— Fii mai vesel — zise Pavel, apropiindu-se de Nincu.

— Vesel? că doară nu-s trist — răspunse scurt Nincu. Ușor ți-e ție Pavele, că ți-ai văzut vii și sănătoși pe toți ai tăi; pe tatăl-tău, pe mamă-ta, pe soru-ta, dar taica meu, care mai mult a jertfit și pentru mine și pentru noi toți, unde e?

Litia se apropie de capătul orașului. Campanele își îmbinară sunetul cu cântările cântăreților și numai din când în când câte un bubuit de trascot ridica sărbătorețimea întregului și mai tare.

Oamenii bătrâni și tineri, cari așteptau litia în capătul orașului, când se opria cerimea cu sfinția sa, porniră din toate părțile ca după obicei, să sărute sfânta cruce și să fie stropiți cu apă sfântă din botița de busuioac.

Preotul se opri, văzând atâta lume. Dar înainte de a se apropia cineva de sfânta cruce din mâna preotului, se auzi strigând din toate părțile:

— Loc! Loc! Faceți loc! Și toți priveau să vadă cui e gata toată lumea să-i facă loc. Atunci, din șirul des de oameni, păși cu capul gol, mereu, dar hotărât, moș Radu, Bălu. Toți au fost surprinși și din gură în gură mergea vorba ca o veste îmbucurătoare: Moș Bălu, moș Bălu și el a venit!

Nincu sări de pe cal și păși aproape de cerime, ca să fie cel dintâi, care să cuprindă în brațe pe tatăl său.

Preotul îl sfinți și binecuvântă pe moș Bălu, urându-i zile multe în deplină fericire, — de care s'a făcut vrednic.

Iar Nincu, după ce sărută mâna, plecă capul pe umărul tatălui său, iar Radu sărută pe Nincu între strigătele poporului, cu mic cu mare: „Ura! Să trăiască!”

În oraș a intrat litia în sfta biserică, iar după slujbă s'a dus fiecare la ale sale.

De oberenez al Lugojului au ales pe Nincu Bălu. În ziua cununiei lui Nincu cu Zoe s'a ținut slujbă de curățire și s'a tămâiat toată cetatea, toate încăperile și s'a tămâiat, stropit cu apă sfințită, ca să piară și umbra duhului necurat, care a stăpânit într'ânsa atâta amar de timp, sugrumând poporul.

Radu Bălu și Stan Oprea au cumpărat laolaltă o cruce de marmoră roșie și în semn de aducere aminte de învingerea românilor asupra asupritorilor lor și a scăpării orașului de sub jugul turcesc și a cununiei lui Nincu cu Zoe, a învingerii credinții și a iubirii adevărate, au ridicat acea cruce, în partea cetății de către Timiș, în locul acela pe unde au eșit Nincu și Partenie din temniță. Tot ortacii lui Nincu, cari au săpat la găurile de scăpare, pe sub zidurile cetății, au săpat și locul acestei cruci.

Ei au adus acest semn de aducere aminte dela biserică până la locul ei, îmbrăcați fiind în haine sărbătorești, cu pantfeci albe late peste brațul stâng, legate la capete cu flori și viorele și lângă fiecare fecior era o fată în haine albe, cu cunună de flori albe, pe cap — mireasa fiecăruia; și înainte mergea Nincu cu Zoe de mână și înapoi, Radu Stan, cu slugile lor Partenie și Pavel și rudeniile și casnicii și tot poporul, că toți au fost oaspeți la nunțile serbate împreună, ca o serbătoare a întregului popor. Stanca, și-

ganca, s'a îngrijit de lăutari, ca și bieților țigani să li se umple oalele cu varză și altele.

Tot în aceea zi s'a botezat în Timiș Caravan și Mustafa, cari, agrafiați, la propunerea lui Nincu, s'au făcut creștini și s'au închinat, sărutând sfta cruce ridicată.

Crucea s'a sfințit, iar preotul Moise a ținut o cuvântare lungă și frumoasă, în care cu deamăruntul a înșirat faptele, vrednicia și hărnicia fiecăruia, iar la sfârșit a citit cuvintele scobite în piatra crucii:

„*Piatra credinței e iubirea adevărată*“, încheiă: „Precum în această piatră e tăiat acest adevăr, adevărit cu sângele vostru și al neamului nostru românesc, așa să vi-l înțipăriți și voi în inimile voastre, ca totdeauna din neam în neam, să rămână moștenire de țărle sufletească și precum a învins azi poporul, cu credință și iubire adevărată, contra asupritorilor săi, așa să învingă totdeauna acum și pururea și în vecii-vecilor, amin“.

BIBLIOTECA UNIV

0776 · 16. VI. 1923

CLUJ

Intemeiată la 1861 de marii metropoliști Andreiu Șaguna dela Sibiu și Alex. Sterea-Șuluțiu dela Blaj, defrunțașii neamului nostru de atunci: Tim. Cipariu, George Barițiu, Axente Severu, cav. I. Pușcariu, baron Vasile Pop, Dr. I. Rațiu, Iacob Bologa ș. a. cu scopul de a înainta cultura poporului român prin tipărire de cărți bune și folositoare, a înființat și va înființa și susține biblioteci populare în fiecare comună, biblioteci regionale în fiecare centru de despărțământ și o bibliotecă mai mare centrală; a întemeiat și va întemeia și susține muzee regionale în centrele despărțământelor, pe lângă un mare Muzeu Central; a ridicat și va ridica și susține case naționale în toate comunele românești; a aranjat și va aranja expoziții etnografice (de porturi, de jocuri naționale etc.), de agricultură, de grădinărit, pomărit, de copii, industriale, artistice ș. a.; a ținut și va ține conferințe și prelegeri populare; a acordat și va acorda premii și burse (stipendii); a înființat și va înființa bănci populare, cooperative ș. a.; a instruit și va instrui pe analfabeți (pe ceie nu știu ceti și serie). „Asociațiunea” e împărțită în despărțăminte (cercuri), iar acestea în comune sau agenturi. 4 persoane pot face o agentură și cere prin directorul despărțământului o bibliotecă dela

Abonați publicațiile „Asociațiunii”!

„TRANSILVANIA”

Cea mai veche revistă românească din Ardeal

Apare lunar.

Costul abonamentului anual:

pentru membrii „Asociațiunii” 100 Lei
pentru nemembri 200 Lei

Abonați-vă la „Biblioteca Poporală“.

Ultimii numeri conțin următoarele:

- Nr. 127. Luptele lui Mihai Viteazul, povestite de el însuș.
- Nr. 128. „De ceft și răsgândit“, material pentru șezătorile noastre culturale.
- Nr. 129. Calendarul „Asociațiunii“ pe anul 1927 întocmit de Horia Petra-Petrescu.
- Nr. 140. 1 Decembrie 1918, conferință pentru serbarea Unirii Ardealului, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu Patria-Mamă, întocmită de Romul Simu, secretarul adm. al „Astei“.
- Nr. 141. Dine Crăciunul, piesă de teatru pentru copii, în 2 acte de Elena C. Sporea.
- Nr. 142. Fapte de împlinit pentru întărirea și prosperitatea neamului.
- Nr. 143. „Grivei“ și alte povestiri, de Horia Petra-Petrescu.
- Nr. 144. Piatra credinței, povestire din viața poporului de Coriolan Brediceanu.

Cea mai răspândită publicațiune poporală

„BIBLIOTECA POPORALĂ

::: A ASOCIAȚIUNEI“ :::

e îngrijită de secretarul literar al „Asociațiunei“,
cu sprijinul celor mai buni seriitori pentru popor.

Costul abonamentului anual:

pentru membrii „Asociațiunei“ 50 Lei
pentru nemembrii 70 Lei

Adresa: „ASOCIAȚIUNEA“ Sibiu, Strada Șaguna 6.